

Balkanlarda Aşırı Milliyetçiliğin Gölgesinde Kosova ve Bağımsızlık

Selçuk URAL¹

Özet

Balkanlarda Yugoslavya Federe Devletinin dağılmasına değin uzanan siyasi, içtimai, iktisadi ve tarihi süreç, bölgede yeni devletlerin bağımsızlıklarını ilan ederek ortaya çıkmasına kadar sürmüştür. Kosova, Yugoslav federasyonundan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesine karşın Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, NATO ve ABD'nin, Kosova Sorunu üzerinden bölgeye müdahale etmesinden ötürü, stratejik manada farklı bir önem arz etmiştir. Dolayısıyla gerek bölgesel gerekse uluslararası bir boyut kazanan Kosova Sorunu, Yugoslavya'nın ve hatta Balkanların en karmaşık sorunlarından biri olmuştur. Aslında sadece Kosova özelinde olmamakla birlikte, Balkanlardaki tarihi sorunların en temel nedeni aşırı milliyetçilik eksenli siyasi politikalar olmuştur. Aşırı milliyetçiliğin dar kalıplar ekseninde ve bütünlükten ziyade ayrılığı körüklediği Balkanlar, bu yüzden halen tek vücut olamamıştır. Bu vesileyle çalışmamız, Balkanların göbeğinde vuku bulan ve aşırı milliyetçiliğin gölgesinde gelişen gerilimli ve kanlı siyasi atmosferin temelini, Balkanların tarihi arka planında aramanın doğru olacağı düşüncesiyle kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Kosova, Milliyetçilik, Bağımsızlık

Shadow of Over Nationalism in the Balkans Kosovo and Independence

Abstract

The political, social, economic and historical process in the Balkans which dates back to the collapse of the Federal State of Yugoslavia continued in the region until the emergence of new states with the declaration of their independence. Despite its break up with the Yugoslavian federation and declaration of independence, Kosovo presented a different importance in the strategic sense as the United Nations, European Union, NATO and the US intervened in the region over the Kosovo Problem. Consequently the Kosovo Problem which attained both regional and international dimensions has become one of the most complicated issues of Yugoslavia and even of Balkans. In fact, not only peculiar to Kosovo, the very basic reason of historical problems in the Balkans have been the over-nationalism pivoted policies. The Balkans in which, over-nationalism within the axis of narrow patterns that promoted separation rather than unity, could not become a single body because of that reason. In this connection, our study was written in the thought that it would be accurate to search for the basis of the tense and bloody political atmosphere which took place in the middle of Balkans and had grown under the shadow of over-nationalism.

Keywords: Balkans, Kosovo, Nationalism, Independence.

¹ Sakarya Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, Sakarya-TÜRKİYE.
E-posta: sural@sakarya.edu.tr

Giriş

Tarih boyunca Balkanlar, çok çeşitli dil, kültür ve inanışla birlikte farklı etnik gruplara ev sahipliği yapmış bir coğrafyanın adı olmuştur. Bu topraklar üzerinde kurulmuş siyasi egemenliklerden Bizans, Roma ve Osmanlı gibi devletlerle, bölgenin gerek iktisadi, gerekse de siyasi ve içtimai birikiminin ciddiyeti ortaya çıkmaktadır. Böylelikle dünya siyasi haritasında Balkanlar ismiyle adlandırılan coğrafya, her daim kıtaları birbirine bağlayan stratejik yolları üzerinde barındırmasının yanında, geniş ve verimli arazileri ile Avrupalı ve diğer siyasi güçlerin her zaman ilgi odağı olmuştur. Bu ilginin kaynağında da, Avrupa'nın büyük siyasi güçlerinin kıta içerisindeki güvenlikleri ile Doğu Avrupa, Adriyatik, Ege ve Akdeniz Havzasındaki egemenlik kaygıları yer almaktadır.

Ayrıca Balkanlar Avrupa'nın diğer bölgelerine geçit veren, Asya'nın bitişiğinde ve Afrika'ya yakın olan coğrafi konumu nedeniyle, asırlar boyunca imparatorlukların bulunduğu ve mücadele ettiği çekici bir fetih alanı haline de gelmiştir². Bu hal, bir yandan Balkan topraklarının kıymetini ortaya çıkarırken, diğer yandan iç çatışmaların, anlaşmazlıkların, isyanların ve kanlı savaşların yaşanmasının da ana sebebi olagelmıştır. Bu vesileyle tarih boyu siyasi egemenlik ve emperyalizmin acımasızlığı çerçevesinde son derece trajik bir siyasi süreç geçiren Balkanlar, geçmişteki yaşanmışlıklarının yanında biraz farklı da olsa, günümüzde enerji hatları ve yollarının üzerinde yer alması hasebiyle, istikrarsız bir siyasi hayat ve etnik milliyetçiliklerin kavurduğu mahşeri bir havayı solumaktadır.

Tüm bu yaşanmışlıklar ve stratejiler neticesinde günümüz siyasi tarihi içinde “Balkanlaşmak” şeklinde ifade edilen mana, tam anlamıyla istikrarsızlığı karşılar hale gelmiştir³. Öyle ki Balkanların bu bahsettiğimiz çok kültürlü, çok dilli, çok milletli siyasi yapısı, yarımada her zaman kaoslara ve içinden çıkılması zor siyasi belirsizliklere yol açmıştır.

Balkanlara Kosova penceresinden bakılacak olunursa, Kosova Ovası'nın, yarımadanın merkezi bir konumunda yer almış olmasının Kosova'ya ayrı bir önem kattığı ile orta ve yeniçağlarda bu coğrafyanın ona ayrıca ticaret yollarının birleştiği nokta haline gelme şansını verdiği de⁴ görülebilir. Böylelikle Kosova Balkanlarda hem bölgenin siyasi haritasında

² Nadire Filiz İrge, “Balkanlarda Jeopolitik Bölünmeler Ve Türkiye”, *Uluslararası Balkan Kongresi: 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği Kongresi Bildirileri* (28-29 Nisan 2011, Kocaeli), Editör Hasret Çomak, Caner Sancaktar (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları: 2011), 277.

³ Yusuf Küpeli, *Tarihin İzinde Balkanlar Ve ABD*, (Ankara: Öncü Kitap, 2000), 25.

⁴ BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı*, (Y.MTV.), 35/14, 1 Eylül 1304.

hem de enerji koridorundaki bu stratejik konumu sayesinde, gerek tarihi süreçte gerekse günümüzde son derece önemli bir coğrafyayı karşılar olmuştur. Coğrafi konumu nedeniyle Balkanların merkezi noktasını teşkil eden Kosova'ya, tarihte egemen olan medeniyetlerin, Asya ile Avrupa arasındaki bağlantı noktasını kontrol edebilmesi⁵ de Kosova'ya farklı bir önem katmıştır. Balkanlarda Kosova, sadece bu sebeplerle bile hem ülkesel hem de potansiyel çatışma vasfına haiz⁶ bir toprak parçasını karşılamıştır.

Tarihte Balkanlara hâkim olan yönetimler, egemenlikleri boyunca bölgede nispi bir düzen ve istikrar sağlamıştır. Ancak Fransız İhtilali sonrasında bağımsızlık isteği ile ortaya çıkan ve güçlenen ulusçuluk; ulus devletlerin doğmasına ve imparatorlukların dağılmasına yol açmıştır. Ortaya çıkan yeni devletler barışın devamını sağlayamamış ve bölgesel savaşların ötesinde, iki ayrı dünya savaşının yaşanmasına da sebep olmuştur. Ne yazık ki bu savaşlardan sonra kurulan yeni devletlerin çoğu eski imparatorlukların yıkıntıları üzerinde yükseldiklerinden, ister istemez ulusçu yapılarını devam ettirmişler ve bütünleşememişlerdir⁷. 1389'da Osmanlı egemenliğine giren Kosova açısından da, XX. asrın başında (1912) Sırbistan'a bağlanmasıyla birlikte, uzun yıllar süren Osmanlı egemenliği ve barışı sona ermiş, bu tarihten sonra Kosova ve Balkanların birçok yerinde sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Bu sorunlar kendisini Kosova ve Balkanların diğer bölgelerinde, mevcut idareden ayrılma noktasında göstermiş ve Kosova'ya yakın komşu devletlerin Kosova üzerindeki emellerinden kaynaklanmıştır. XIX. asırda ve XX. asrın hemen başında vuku bulan bu hadiseleri ispat edecek birçok belge halen Osmanlı arşivlerinde yer almaktadır⁸.

Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı Döneminde Kosova

I. Cihan Harbi'nin hemen öncesinde ve Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmeye başlamasıyla birlikte, kendileri arasında bir

⁵ Numan Baş, *Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri*, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2009), 1-2.

⁶ Halis Ayhan, "Kosova'nın Bağımsızlığının Doğallığı", *2023 Dergisi* 83: (2008): 31.

⁷ Muharrem Gürkaynak, "Eski Yugoslavya Coğrafyasında Kalıcı Barış Üzerine: Homojenleşme-Heterojen Kalma Paradoksu", *Uluslararası Balkan Kongresi: 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği Kongresi Bildirileri* (28-29 Nisan 2011, Kocaeli), Editör Hasret Çomak, Caner Sancaktar (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları: 2011), 230.

⁸ Bu konudaki bazı örnekler için bkz. BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) *Yıldız Perakende Şura-yı Devlet Evrakı* (BOA, Y.PRK.ŞD.), 2/65, 1900 (1317); BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı* (BOA, Y.MTV.), 239/89, 31 Ocak 1901 (18Ks.1318); BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) *Yıldız Perakende Askeri Maruzat Evrakı* (BOA, Y.PRK.ASK.), 95/33, 7 Kasım 1893 (26 T.e. 1309); BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) *Yıldız Perakende Maarif Nezareti Maruzatı Evrakı* (BOA, Y.PRK.MF.), 2/72, 8 Mayıs 1893 (26 Nisan 1309) v.b.

bütünlük sağlayamayan Arnavutlar; 22 Mart 1913’de “Londra Sefirler Konferansı” ile ve kendilerinin görüşüne başvurulmaksızın Sırp Krallığına bağlanmıştır. Bu durumun sonucunda Balkanlarda mevcut siyasi süreç, bir yandan sürekli olarak Arnavutların aleyhinde gelişme gösterirken diğer yandan da Kosova’da sürekli tırmanan bir Sırp-Arnavut çekişmesine yol açmıştır. Ancak Balkanların Osmanlı sonrasında yeni bir siyasi yapıya kavuşturulması hususu, Avrupa’nın kadim güçleri tarafından da tartışılmaya başlanmıştır. Savaşın hemen sonrasında Fransızlar kendi etki alanında kalacak bir “Birleşik Balkan Projesi” olan Yugoslavya isterken, Ruslar Germen etkisinin Balkanlarda bertaraf edilmesi ve Güney Slavlarının birleşmesini, İtalyanlar da Hırvatların kontrolünde yeni bir Balkan bloğunun oluşturulması yönünde gelişen stratejiler üretmeye çalışmıştır⁹. Ayrıca 1908 ve 1915’te Balkanlarda, Sırplarla Avusturya-Macaristanlılar arasında, Bosna-Hersek ile Kosova’nın Avusturya-Macaristan ve Bulgar kuvvetleri tarafından ilhak edilmesinden¹⁰ kaynaklanan bir gerilim de söz konusu olmuştur. Sırp bu durumu kabullenmeyerek, bu hali “Büyük Sırbistan” hayalini sınırlayan bir engel olarak görmüştür.¹¹

Ayrıca I. Cihan Harbi’nin yıkıcı etkilerinin kendisini göstermesiyle birlikte, Balkanlarda son derece ciddi siyasi hareketlilikler de başlamıştır. Yeni Balkanlar için hedeflenen projenin ilk hamlesi, bölgenin en önemli kozmopolit yapıli devleti olan Avusturya-Macaristan’ın parçalanması fikri üzerinde olup, bu düşünce batılı güçler tarafından Balkanlarda gelecek vadedilen bir çözüm olarak kabul görmüştür. Batılı devletlerin Balkanlar için ortaya koymaya çalıştığı çözümün merkezinde ise Balkanların önemli etnik grupları olan Sırp, Hırvat ve Slovenler yer almıştır. Bu doğrultudaki ilk adım 6 Ekim 1918’de Hırvatistan’ın merkezi Zagreb’te atılmıştır. Avusturya-Macaristan Devletinin egemenliği altında yaşayan tüm Slavların bağımsızlıklarına kavuşması amacıyla, “Sloven, Hırvat ve Sırp Milli Komitesi” kurulmuştur. Komitenin ilk ve yakın hedefi, Balkanlarda bahsedilen etnik gruplara bağımsızlığın aranması iken, asıl amacın ise bu grupları bir devlet çatısı altında toplamak olduğu bilinmektedir.

Bu sebeple 1 Aralık 1918’de Sırp-Hırvat Sloven Krallığı¹² bütün Güney Slavlarını bir tek bayrak altında toplamak iddiasıyla resmen ilan

⁹ Muzaffer Özdağ, *Türkiye Ve Türk Dünyası Jeopolitiği Üzerine*, (Ankara: ASAM Yayınları, 2001), 352-353.

¹⁰ Aleksandre Popoviç, *Balkanlarda İslam*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1995), 220-221.

¹¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1984), 253-254.

¹² Nail Alkan, “Yugoslavya’nın Dağılmasında Rol Oynayan Faktörler”, *Avrasya Dosyası*, 3: 3 (1996): 35-36.

edilmiştir.¹³Etnik grupların oluşturduğu bu birlikteliğe sonradan Karadağ Krallığı ve Trianon Antlaşması ile Avusturya-Macaristan devletinden ayrılan Voyvodina da katılmıştır.¹⁴ Böylelikle Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Güney Slav halklarının ilk birlik denemesi olmuştur. 1941 yılındaki Alman işgaline kadar sürecek olan bu dönem, Yugoslav siyasi tarihinde “Birinci Yugoslavya Dönemi” şeklinde adlandırılmıştır¹⁵. XIX. asırda, önce Manastır sonra Sofya vilayetleri içinde kalıp, 1878 Ayestefanos (Yeşilköy) Antlaşmasıyla vilayet konumuna getirilen Kosova, XX. asrın ilk çeyreğinde Sırbistan sınırları içerisinde kalarak, Balkanlarda kurulan bu yeni devletin bir parçası olmuştur¹⁶. Sırbistan Krallığı’nın bütünleşmiş bir parçası olarak görülen Kosova’nın bu durumu, Arnavutların hiç de arzu etmediği bir haldir¹⁷. Bu yüzden 1913 tarihi, Kosova’nın sömürgeleştirilme sürecinin başlangıcı sayılmıştır.

Yeni kurulan devlet ilk iş olarak 18 Haziran 1921’de “Vidovdan” isimli anayasa ilan etmiştir. Ancak bu anayasa ile birlikte devletin üniter yapısına ve egemenliğine, Sırlar hâkim kılınmaya çalışılmıştır. 1921 tarihi itibarıyla başlayan Sırp baskıları da yeni kurulmuş devletin ilk sancısı şeklinde ortaya çıkarken, bu süreç 1929 yılında devletin başına geçip diktatörlüğünü ilan eden Kral Alexander Karayorgiyeviç dönemine kadar devam etmiştir.

Yugoslavya Krallığı ve II. Cihan Harbi Yıllarında Kosova

Kral ilk iş olarak parlamentoyu ve anayasayı fes ettiğini ve yönetime el koyduğunu açıklamış ve 1929 yılı sonuna doğru yeni bir anayasa ilan edilerek devletin ismi “Yugoslavya Krallığı” şeklinde değiştirilmiştir¹⁸. Kurulduğu ilan edilen bu devletin ismindeki “Yugoslav” tabiri Güney Slavlarını, “Yugoslavya” ise Slavların yurdunu işaret etmiştir¹⁹. Yeni devlette tek kral, tek devlet, tek millet anlayışı benimsenirken, eyaletlerin sınırları kaldırılmış ve ülke, bölgede yer alan nehirlerle göre adlandırılıp hepsinde de Sırp nüfusunun çoğunluğuna dayanan bir yapıya kavuşturulmuştur²⁰. Kosova ise, Üsküp merkezli Vardarska, Niş merkezli

¹³Leslie Benson, *Yugoslavia: A Concise History*, (New York: Palgrave Macmillan Press, 2001), 26.

¹⁴Tanıl Bora, *Milliyetçiliğin Provokasyonu*, (İstanbul: Birikim Yayınları, 1995), 38-39.

¹⁵ErletaGjejlani, “Değişen Uluslararası Güvenlik Sistemi Bağlamında Yugoslavya’nın Dağılması Ve Kosova’nın Nihai Statüsü Sorunu”, (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, (2007), 52.

¹⁶Halil Akman, *Paylaşamayan Balkanlar*, (Ankara: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006), 167.

¹⁷Noel Malcolm, *Kosovo A Short History*, (New York: University Press, 1998), 127.

¹⁸Özer Sükan, *21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar Ve Türkiye*, (İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 2001), 34-35.

¹⁹Gjejlani, age, 51-52.

²⁰Sina Akşin ve Melek Fırat, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar (1919-1939)”, *OBİV*: (1993), 103.

Moracska ve Cetinje merkezli Zentska isimleriyle bilinen üç vilayet arasında paylaştırılmıştır. Bu illerin yöneticisi konumundaki valiler çok geniş yetkilerle donatılırken, bu yöneticiler orduların içerisinde sertlik yanlısı kişiler ve özellikle de Sırp milliyetçileri arasından seçilmiştir.²¹

Yugoslavya Krallığındaki bu Sırp yöneticileri, “Eski Sırbistan” olarak tanımladıkları Kosova bölgesinin demografik yapısını değiştirmek için de bazı politikalar uygulamıştır²². Ayrıca Sırp tarihçisi ve sonraları bakanlık yapan Vaso Cubrilovic’in, 1937 yılında Belgrat’ta hükümete verdiği bir memorandumda; Arnavut sorununun çözümü için Müslüman Arnavutların zorla göç ettirilmelerini önerdiği bilinmektedir. Söz konusu memorandumda Cubrilovic, hükümetin Yugoslavya’nın üzerinde yer aldığı toprakların kanlı balkan toprağı olduğunu, bunun Yugoslavya hükümeti tarafından unutulmaması gerektiğini ve Kosova’daki sorunun kolonizasyon şeklindeki hızlı sonuç vermeyen, batılı metotlarla çözülmeye çalışılmayıp, çözümün ancak Arnavutların kitle halinde göç ettirilmeleriyle sağlanabileceğini öne sürmüştür²³. Arnavut tarihçileri de bu zorba politikalar için, Balkanlarda ve özellikle de Kosova’da Sırp nüfusunun artırılması maksadıyla 1918-41 tarihleri arasında yaklaşık 300 bin Arnavut’un Sırp tarafından Kosova’dan kovulduğu ile birlikte yine Kosova’ya yaklaşık 60 bin Sırp’ın yerleştirildiğini öne sürmektedir. Bu yönetim anlayışı ve dağıtılan yöneticiliklerle birlikte bölgede yaşayan Arnavutlar üzerinde adaletsiz uygulamalar başlamış ve Sırp yanlısı politikalar sayesinde de Kosova’da huzursuzluk ve siyasi istikrarsızlık her geçen yıl daha da artmıştır²⁴.

1933-38 tarihleri arasında ise bölgenin önemli aktörü Türkiye ile Yugoslavya hükümetleri arasında birçok kez Kosova ve Makedonya bölgesindeki Arnavut Müslümanlar ve Türklerin durumu ile alakalı görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda 11 Temmuz 1938’de yaklaşık 40 bin Müslüman Arnavut ve Türk ailenin Türkiye’ye göç etmesi konusunda bir protokol imzalanmıştır. Ancak II. Cihan Harbi’nin çıkışı bu protokolün uygulanmasını engellemesine rağmen, Yugoslavya hükümetinin Kosova ve diğer balkan coğrafyasında izlediği politikalar nedeniyle iki cihan harbi arasındaki tarihlerde, Kosova’dan yaklaşık 90 ile 150 bin arasında insanın göç ettiği²⁵ ileri sürülmektedir.

²¹ Noel Malcolm, *Kosova Balkanları Anlamak İçin*, (İstanbul: Sabah Yayınları, 1999), 342.

²² Pınar Yürür, *Geçmişten Günümüze Kosova Sorunu*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999), 8-9.

²³ Baş, age, 10.

²⁴ Yürür, age, 8.

²⁵ Malcolm, age, 345; Nedim İpek, “Kosova Vilayeti Dâhilinde Gerçekleşen Göçler”, *HistoryStudies* 2: 1 (2010), 78-79.

II. Cihan Harbi'nin başlamasıyla birlikte, Almanya'nın Balkanlara doğru istila harekâtı sonucunda Kosova toprakları da işgal altında kalmıştır. Savaşın ilk yıllarında Almanya'nın ve müttefiki İtalya'nın Kosova ve Arnavutluk politikası, bölgedeki Kosovalı Arnavutların desteğini kazanmıştır. Bu sebeple bazı Kosovalı Arnavut çeteleri bölgedeki çatışmalarda Almanlarla birlikte hareket etmiştir. Böyle davranılmasının sebebi; İtalyan işgalinin Kosova, batı Makedonya ve Arnavutluk'u fiilen birleştirdiği düşünüldüğünden, Kosovalı Arnavutlar arasında daha güçlü bir kurtuluş ümidi yaratmış olmasıdır. Öte yandan Almanların da Kosova'yı Arnavutlara vaat eden siyaseti, bölgede yaşayan Kosovalı Arnavutlar için Alman yanlısı olmaktan çok, ele geçen fırsatın iyi kullanılması şeklinde algılanmıştır²⁶. Balkanlarda Alman ve İtalyanların ürettiği siyasetin benzeri, Yugoslavya Komünist Partisi lideri Tito tarafından da geliştirilmiştir. Tito, bu siyasetinde Arnavutlukta Komünist Partisi Lideri Enver Hoca'nın desteğini sağlamış ve aynı zamanda Kosovalı Arnavutlara, savaş sonunda eğer isterlerse Arnavutluk ile birleşebileceklerini vaat etmiştir²⁷.

Savaşın ilk yıllarında Almanya 6 Nisan'da Belgrad'ı bombalayarak Yugoslavya'ya girmiş ve 17 Nisan 1942'de de Yugoslavya koşulsuz olarak teslim olmuştur²⁸. Yugoslavya'nın teslim olmasından sonra kral ülkeden ayrılarak Londra'da sürgün hükümeti kurmuştur. Öte yandan Almanya'nın himayesi altında Hırvatistan ve Bosna topraklarını içerecek şekilde "Bağımsız Hırvat Devleti" kurulmuş ve bu devletin başına da faşist eğilimli Ustaşa hareketi önderi Ante Paveliç getirilmiştir²⁹. Slovenya'nın kuzey bölgeleri, Almanya ve Macaristan arasında paylaşılmış, Macaristan ayrıca Voyvodina'daki Macar azınlığın yaşadığı Tuna ve Tisa ırmakları arasında kalan bölgeyi ilhak etmiştir. Karadağ bölgesi İtalya, Sırbistan ile Voyvodina'nın doğu bölümü de Almanya tarafından işgal edilmiştir. Yugoslavya'yı kontrol altına alan Hitler, 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliğine karşı bir saldırı başlatmıştır³⁰. Kosova'daki Müslüman Arnavutlar ise, XX. asrın başından buyana Sırpların uyguladığı baskıcı politikadan kurtulma ümidinin yeşerdiği düşüncesiyle, İtalyan ve Almanların bu işgalinden memnun olmuştur. İtalya da bu desteğin karşılığı olarak bir bakıma koruyuculuğunu üstlendiği Arnavutluğun, Kosova'yı ilhak etmesine izin vermiştir³¹. Arnavutluk'ta Arnavut okulları yeniden açılmaya,

²⁶ Nuray Bozboru, *Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi Ve Günümüzdeki Etkileri*, (Ankara: ASAM Yayınları, 2008), 143.

²⁷ Osman Karatay, *Kosova Kanlı Ova*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1998), 88.

²⁸ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, (Ankara: İş Bankası Yayınları, 1996), 374.

²⁹ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 2*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2006), 253.

³⁰ Kaya Ülger, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2003), 45-46.

³¹ Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1994), 79.

Arnavutça kitaplar ve gazeteler yeniden basılmaya başlamış, Arnavut radyo dahi kurulmuştur³².

Ancak Alman ve İtalyanların gerçekleştirdiği işgale karşı ilk uyanış hareketi olarak görülen ve dışarıdan batılı hükümetler ile içeriden de Tito'nun tüm gayretleriyle, gerek Arnavutluk'ta (Arnavutluk Kurtuluş Komitesi) gerekse de Sırbistan'da (Ulusal Kurtuluş Hareketi Çetnikler) "kurtuluş komiteleri" kurulmuştur³³. Çetnikler, işgalin ardından Yugoslavya'da Sırpların hâkim olacağı bir yönetim kurulmasını savunurken, Partizanlar ise savaş sonrasında kurulacak Yugoslavya'nın tüm ulusların yönetimde temsil edilmesini savunmuşlardır. Etnik bakımdan Hırvat olan Tito'nun savaş sonrası kurulacak Yugoslavya'nın ulus ötesi olacağı ve bu sistemde tüm uluslara temsil hakkı tanınacağını açıklaması, Sırpların dışında kalan Yugoslavya halkları tarafından sempati ile karşılanmıştır³⁴. Batılı devletlerin istediği, yani bütün partizan grupların bir araya gelmesi doğrultusundaki ilk buluşma, 1943 ağustosunda gerçekleştirilmiş ve Kosova'nın geleceği konusunda bir sonuca varılamasa da, Kosova ile ilgili karar savaş sonrasına bırakılmıştır³⁵. Daha sonraki buluşma ise 1 Ocak 1944'te Bujan Konferansında gerçekleşmiştir. Sonuç olarak ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği'nin garantörlüğünde ve Atlantik, Moskova ve Tahran Konferanslarından hareketle, Kosovalı Arnavutların Arnavutluk ile birleşmelerinin tek yolunun, işgalcilere karşı Yugoslavya'nın diğer halklarıyla beraber savaşmak olduğu hususunda birleşilmiştir³⁶. Yugoslav Komünist Partizanlarının lideri Tito'nun hem İngiltere hem de Sovyetlerle yaptığı görüşmeler sonunda da Ekim 1944 tarihinde Ruslar Yugoslavya'ya girmişlerdir³⁷.

Tito Yönetimindeki Yugoslavya'da Kosova

Batılı güçlerin ve Sovyetlerin müdahaleleri ile Tito ve Partizan örgütlerinin direnişiyle II. Cihan Harbinin sonunda Yugoslavya, Alman ve İtalyan işgalinden kurtulmuştur. Ancak gelişen siyasi sürecin son derece bilincinde olan Tito, gerek batılı devletler ve gerekse de Sovyetlerle ilişkisinde çok dikkatli olmuştur. II. Cihan Harbi bitmiş ve işgalden kurtulmuş olunmasına rağmen, Kosova'nın geleceği konusunda ise halen bir netlik sağlanamamıştır. Buna rağmen 10 Temmuz 1945'te Tito'ya bağlı Kosova Milli Kurtuluş Hareketi öncülüğünde Prizren'de toplanan Kosova

³² Safete Juka, s.49.

³³ İhsan Gürkan, "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar", Ed.İsmail Soysal, *Balkanlar İçinde*, (İstanbul: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yay., 1993): 136-137.

³⁴ Gjejlani, age, 56.

³⁵ Gürkan, agm, 137.

³⁶ Malcolm, age, 367.

³⁷ Armaoğlu, age, 398-399.

Bölge Halk Meclisi, Kosova'nın Federal Sırbistan'ın bir parçası olarak Yugoslavya içinde kalması kararını almıştır³⁸.

Daha sonra özellikle Sovyetlerin uydusu olmama konusunda direnen Tito önderliğindeki Yugoslavya'da, 29 Kasım 1945'te Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir³⁹. II. Cihan Harbinden sonra bloklar haline dönüşen dünya, doğu ve batı bloklarına ayrılmıştır. Tito'nun liderliğinde Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti ismiyle yeni bir devlete dönüşen Yugoslavya, sosyalizmi benimsemiş olsa da birçok açıdan diğer Doğu Bloğu ülkelerinden farklılık göstermiştir. Öncelikle bütün Balkan ve Orta Avrupa ülkeleri arasında Alman işgaline en sert direnişi Tito'nun önderliğindeki Partizan hareketi vermiştir. Gevşek iki kutuplu sistemin hüküm sürdüğü bu dönemde, diğer Doğu Bloğu ülkelerinden farklı olarak Yugoslavya, Alman işgalinden, SSCB'nin Kızıl Ordusuna ihtiyaç duymadan kendi çabası ile kurtulmuştur. Bu yüzden Yugoslavya savaş sonrasında bir Sovyet uydusu olmamış, bağlantısızlık hareketinin liderliğini yapabilmiştir⁴⁰.

Yugoslavya Federe Halk Cumhuriyetini kuran 1946 Anayasası, SSCB'nin 1939 tarihli anayasasından esinlenerek ve yasama meclisinin iki kanadıyla ülkede yaşayan bütün ulusların ve etnik grupların temsiline imkân sağlamak üzere hazırlanmıştır. Halk Meclisi doğrudan yapılan seçimlerle belirlenirken, Milliyetler Meclisi ise cumhuriyetlerden gelen temsilcilerden oluşacaktır. Yugoslavya'da Tito önderliğinde tesis edilen sosyalist sistemin ilk yıllarında Stalin uygulamaları taklit edilmiş, ancak Tito, bir yandan sosyalist ülkeler arasında dayanışma olmasını savunurken diğer yandan da SSCB'nin uydusu olmak istememiştir. Bu sebeptendir ki Tito'nun dış dünyada Moskova'ya sağladığı destek, 1948 yılında Yugoslavya'nın Kominform'dan ihraç edildiği tarihe kadar sürmüştür⁴¹.

1946 Anayasasının mevcut haline göre eski Yugoslavya toprakları, federatif yapı altında idari ve siyasi açıdan yeniden taksim edilmiştir⁴². Ancak etnik bakımdan Sırp, Hırvatlar, Makedonlar, Slovenler ve Karadağlılar cumhuriyetin kurucu milli unsurları sayılırken, Arnavutlara ve

³⁸ Yürür, age, 30-31.

³⁹ Bora, age, 59.

⁴⁰ İlhan Uzgel, "Yugoslavya'nın Kuruluşu", Ed.Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1980-2001*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 482.

⁴¹ Gjejlani, age, 58-59.

⁴² Edwin Jacques, *The Albanians an Ethnic History from Prehistoric Times to the Present*, (London: Mc Farland and Company, 1995), 337.

Bosnalılara kurucu millet statüsü tanınmamıştır⁴³. En nihayetinde Kosova, Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyetinde, Federal Sırbistan'a bağlı bir özerk bölge olmuştur.⁴⁴ Yugoslavya Cumhuriyeti içerisinde Sırbistan'ın bir parçası olarak konumlandırılan Kosovalı Arnavutlar, eski rejim anlayışına göre daha rahat yaşayabildikleri hususunda hem fikirdirler. Arnavutlar ilk kez ayrı bir ulusal grup olarak kabul görmüş ve dilleri Yugoslavya'nın resmi dillerinden biri olarak tanınmıştır.⁴⁵ Hırvat lider Tito'nun Kosova ve Arnavutlar ile ilgili ılımlı ve onlar tarafında gözüken politikasının asıl amacı ise, ilk olarak Alman ve İtalyan işgaline karşı başlatılan kurtuluş mücadelesinde öne çıkan Enver Hoca ve Kosova'yı Arnavutluğa bağlama fikrinin önüne geçmektir. Sonraki düşüncesi de yeni kurulmuş olan cumhuriyetin önünde, Kosova sorunun tekrar baş göstermesini önlemektir. Tito öncelikle Sırp hegemonyasında bir Yugoslavya yerine diğer halkların da içinde eşit olarak yer aldığı "Büyük Yugoslavya" fikrini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu durum Federal Sırbistan ile birlikte doğal olarak Sırp milliyetçilerini hiç hoşnut etmemiştir. Bu yüzden Tito yıllar sonrasında bile Sırplar tarafından hiç olumlu anılmamıştır.

1948 tarihine gelindiğinde Tito ile Stalin arasında çıkan ihtilafli konularda, Arnavutluğun devamlı suretle Sovyetler tarafında yer almasıyla, Yugoslavya ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler gerginleşmiştir. Bu gerginlik Kosova'ya da yansımış ve Arnavutlar üzerinde yeniden bir baskı uygulanması söz konusu olmuştur.⁴⁶ Bu baskı Sırbistan'ın, Kosova Türklerini Arnavutlara karşı desteklemesiyle de sürmüştür.⁴⁷ Ayrıca Tito'nun iç işlerinden sorumlu yardımcısı Sırp asıllı Rankoviç'in, Kosova ve bölgedeki Müslüman Arnavutlara 1968 yılına dek süren şiddetli baskıları da başlamıştır. Aşırı Sırp milliyetçiliği çerçevesinde Kosovalı Müslüman Arnavutlar üzerine yapılan baskılar, Rankoviç'in Tito tarafından görevden alınmasına kadar sürmüştür⁴⁸. Rankoviç sonrasında özellikle Kosova ve Arnavutlukta beliren endişe ve korku havasında oluşan küçük çaplı isyan ve gösteriler sonucunda, Yugoslavya Anayasasında bazı değişikliklere ve eklemelere gidilmiştir. 7 Nisan 1963 tarihli yeni anayasa ile birlikte ülkenin adı "Yugoslavya Sosyalist Federe Cumhuriyeti" şeklinde değiştirilmiş ve

⁴³ Bahtiyar Sipahioğlu, *Dünden Bugüne Balkanlar*, (İstanbul: Akademi Matbaacılık, 2010), 168-170.

⁴⁴ Celalettin Yavuz, "Balkanlaşan Eski Yugoslavya'daki Gelişmeler ve Yeni Ülke Kosova", *2023 Dergisi* 83: (2008): 9.

⁴⁵ Hugh Poulton, *Balkanlar Çatışan Azınlıklar Çatışan Devletler*, (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1993), 73.

⁴⁶ Aydın Babuna, "Kosova Sorunu Üzerine", *Dış Politika Dergisi* VIII: 1-2 (1997): 14-15.

⁴⁷ İrfan Nasrattinoğlu, "Yugoslavya Türkleri ve Sorunları", *Balkan Türkleri Sempozyumu Bildirileri*, (1992, Kayseri), (Kayser: Erciyer Üniversitesi Yayınları 1992): 22.

⁴⁸ Emir Türkoğlu, "Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği", Der. Ömer E.Lütem-Birgül Demirtaş Coşkun, *Balkan Diplomasisi*: (2001), 112.

federasyon dâhilindeki ulusal haklar, 3'lü bir ifade tarzıyla belirlenmiştir. Bunların ilki Yugoslavya Ulusları, yani Yugoslavya dışında devletleri olmayan, anavatanları Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerden biri olanlar (Sırp, Hırvatlar, Slovenler, Makedonlar, Karadağlılar, Müslümanlar). İkincisi Yugoslavya'daki Uluslar, yani Yugoslavya dışında anavatanları olanlar (Kosova Arnavutları, Türkler, Macarlar, Çekler, İtalyanlar, Romenler, Slovaklar, Bulgarlar, Çingeneler, Çekler). Üçüncüsü de nüfusları çok küçük olan azınlıklar (Yahudiler, Almanlar, Polonyalılar, Ruslar)⁴⁹ dir.

Yugoslavya Devleti kapsamında hazırlanan ve üzerinde türlü değişiklikler yapılmasına rağmen anayasadaki bu tanımlamalar dahi, Kosova Arnavutlarının rahatsızlıklarını tam olarak gidermemiştir. 1963 Anayasası ile Kosova Arnavutlarının millet statüsü yine reddedilmiş ve onlara milliyet ancak gerçekte azınlık statüsü tanınmıştır⁵⁰. 1963 Anayasası Kosova'nın statüsünü daha önceki anayasadan kaynaklanan özerk il'den özerk bölge'ye terfi ettirmiştir. Ancak cumhuriyetin kendi inisiyatifıyla özerk bölge oluşturabileceği maddesinden dolayı, Kosova ve Voyvodina bölgelerinin Sırbistan Meclisi tarafından oluşturulabileceği de ayrıca vurgulanmıştır. Bu durumda da Kosova'nın anayasal statüsü federal düzeyde tamamen ortadan kaldırılmış ve bütünüyle Sırbistan Cumhuriyetinin iç düzenlemelerine bağlanmıştır.⁵¹

1967-68 yıllarına gelindiğinde anayasada iyileştirme çalışmaları yapılması ve ilk kez Tito'nun Kosova'yı ziyaret etmesi gibi önemli gelişmelerin olmasına rağmen, Kosovalı Arnavutların kendi kurdukları bir cumhuriyette yaşamak istekleri belirlemiştir. 27 Kasım 1968'deki bağımsızlık yanlısı gösterilerle Kosovalılar, bölgedeki ayrımcı politikaları eleştirmiş, "Metohia" (Sırp, Kosova'nın batı yarısı için kullandıkları isim) adının yerine "Kosova" isminin kullanılmasını ve ayrıca bölgelerinde bir üniversitenin kurulmasını da istemiştir.⁵² Yugoslavya hükümeti bu gösterilere sert tepki göstermiş olsa da, anayasada düzenlemeye gidip Metohia yerine Kosova isminin kullanılmasını kabul etmiştir. Sonra da Tito, Kosova'daki Arnavut milliyetçilerine bir taviz olarak görülebilecek şekilde, Arnavut lideri Enver Hoca ile bir anlaşma imzalamış ve Priştina Üniversitesinde ders verecek öğretim üyelerinin ve ders kitaplarının

⁴⁹ Doğan L.Tılıç, *Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal Kosova*, (Ankara: Ümit Yayıncılık, 1999), 58.

⁵⁰ Enver Hasani, "Politik Ve Hukuki Açından Kosova Krizi", *Avrasya Dosyası Dergisi*, IV: 1-2 (1998): 125.

⁵¹ Yürür, age, 41.

⁵² Sabrina P. Ramet, *Nationalism and Federalism in Yugoslavia*, (ABD: İndiana Universty Pres, 1992), 191.

Arnavutluk'tan gelmesini kabul etmiştir⁵³. Bu sayede 1970'li yıllara gelindiğinde artık Kosovalı Arnavutlar, federal düzeyde bir hukuki varlık olarak kesin biçimde yer kazanmışlardır. Böylece Kosova 1974 yılına gelindiğinde cumhuriyet ve özerk bölge temsilcilerinin bulunduğu Federal Başkanlık Konseyinin 8 üyesinden biri olma statüsünü kazanmıştır. Ayrıca 6 cumhuriyetin hemen hemen tüm yetkilerine de sahip kılınmıştır.⁵⁴ Aynı yıllarda Arnavutça gazete ve dergiler çıkarılmaya başlanırken, Priştina Üniversitesi de kısa zaman diliminde Yugoslavya'nın üçüncü büyük üniversitesi haline gelmiştir.⁵⁵

Yine anayasa üzerindeki son değişikliklere göre, Kosova ve Voyvodina'nın kendi anayasaları olacak, bu ikisinin onayı alınmadan Sırbistan anayasasına ekleme veya çıkarma yapılamayacaktır. Bu son hal neticesinde de dünyada eşi ve benzeri görülmemiş şekilde bir Yugoslav anayasası, ona bağlı Sırbistan anayasası ve ona da bağlı bir Kosova anayasası ortaya çıkmıştır. Ayrıca cumhuriyet seviyesinde alınan kararları, özerk bölge temsilcilerinin veto etme hakkı da sağlanmıştır.⁵⁶ Ayrıca anayasaya göre federasyonun kurucu milletlerine tanınan kendi kaderlerini belirleme hakkı, federe cumhuriyetlerin federasyondan ayrılma hakkını da içermesine rağmen, Kosova'daki Arnavutlara Yugoslavya dışında anavatanları olduğundan kendi kaderlerini belirleme ve ayrılık yönünde karar verme hakkı tanınmamıştır. Bu yönüyle de bakılacak olursa 1974 anayasası, çok uluslu Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü koruyabilmesi için oluşturulmuş en iyi düzenleme durumunda⁵⁷ gibi görünürken bu yaklaşım tartışma yaratmıştır. Tartışmanın merkezinde ise ileriki yıllarda Kosova'nın bağımsızlık ya da "Büyük Arnavutluk" hayali ekseninde Arnavutlukla birleşmek isteyebileceğinden, Sırbilerin endişe duyması yer almıştır.⁵⁸ Ayrıca 1974 Anayasasının Yugoslavya Federasyonu'nu oluşturan altı cumhuriyete federasyondan ayrılma hakkı tanıdığı, Kosova ve Voyvodina'ya bu hakkı tanımadığı olması ise, cumhuriyet statüsü talep eden Arnavutları tatmin etmemiştir. Özerklikten tatmin olmayan Arnavut milliyetçisi kesimler, Kosova'nın bağımsızlığı uğruna mücadele vermeye devam etmişlerdir.⁵⁹

⁵³ Diana Johnstone, *Ahmakların Seferi Yugoslavya Nato Ve Batının Aldatmacaları*, (Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2004), 278.

⁵⁴ Ülger, age, 72.

⁵⁵ Baş, age, 15.

⁵⁶ Karatay, age, 99.

⁵⁷ Şule Kut, "Kosova Milliyetçiliğinin Kördüğümü", *Forelgn Policy* 1: 3(1998): 57.

⁵⁸ Yürür, age, 48-49.

⁵⁹ Türkoğlu, age 112.

Nihayetinde Tito, Yugoslavya'yı kendi şahsında oluşturduğu sistem ekseninde ve Yugoslavya'ya özgü bir sosyalizm formu içerisinde bir arada tutmaya çalışmıştır. Tito, iki kutup arasındaki dengeyi öyle güzel tutturmuştur ki, onun gayret ettiği Yugoslav Sosyalizmi, "Kapitalist Batı" ile "Stalinci Doğu" arasında bir denge unsurunu temsil etmiştir. Bu denge stratejisi sayesinde Yugoslavya'da refah belirtileri de izlenmiştir. Ancak Yugoslavya'yı ayakta tutmak için refah ve zenginlik tek başına yeterli değildir. Bunun yanında ayrıca farklı unsurları bir arada tutabilmek için de çaba harcamak gerekmektedir. Çünkü Yugoslav Cumhuriyeti çok farklı ulusal parçalardan ve farklı dinlerin bir araya getirdiği insan topluluklarından oluşmaktadır.⁶⁰Tito'nun hayattayken kısmen başarılı gözükten Yugoslavya'yı bir arada tutma siyaseti, yaklaşık 35 yıl sürmüş olup, 1980 yılında ölümüyle de son bulmuştur.

Tito Sonrasında Kosova

4 Mayıs 1980'de Yugoslav Federasyonu Başkanı Hırvat kökenli Tito'nun ölümü, Yugoslavya'nın tamamı için kanlı bir dönemin yeniden başlangıcı olmuştur.⁶¹Tito'nun vefatı Yugoslavya için olduğu kadar Kosova açısından da önemli bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Tito'nun yönetim anlayışının temelinde yer alan farklılıkları Yugoslav kimliği altında birlikte yaşatabilme inancı son bulmuş, onun yerine aşırı milliyetçiliğin etkisinde ve Tito sonrasındaki Yugoslavya'yı oluşturan etnik kimlikler ile iktisadi ve içtimai birlikteliğin dağılmasına değin uzanan yeni bir süreç başlamıştır.

Yoğun uğraşına rağmen Tito'nun da tam manasıyla başaramadığı, ancak kontrol altında tutabildiği etnik ve iktisadi sorunlar⁶², Tito yönetiminden hemen sonra yine aynı minvaldeki bir krize dönüşmüştür. Bu kriz Yugoslavya'da enflasyonu %2500'e ulaştırırken, krizin en ağır faturası ise yine ülke içerisinde en yoksul toprak parçası olan Kosova'ya çıkmıştır.⁶³ Bu son derece kritik ve dağılmaya doğru giden sancılı süreçte Kosova, bölgede zengin doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen Yugoslavya'nın iktisadi bakımdan en geri kalmış bölgesi olarak kalmaya devam etmiştir.

Yugoslavya ismi altında çok uluslu bir yapıyla oluşturulmak istenen devlet modeli, Balkanlarda milliyetçiliğin kendi içyapısındaki yükselişinin önüne geçememişken, ayrıca Tito dönemi Yugoslavya'sının yönetim şekli ve belirli bir ulusun etkinliğini kırmak için uygulanan politikaları, beraberinde

⁶⁰ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2001), 315-316.

⁶¹ Betül Turan, Rezzan Ünalp & İskender Özbay, *Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye Kosova İlişkileri*, (Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 2009), 31.

⁶² Babuna, agm, 16-17.

⁶³ Hüseyin Savaş, "Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 25: 1 (2001): 105.

hızla artan derin bir Sırp milliyetçiliğini de doğurmuştur. Bu duruma ilaveten devleti oluşturan milletlerin birbirlerine duydukları güvensizlik hali de, Yugoslavya'nın Tito sonrasında bir krize doğru yuvarlanmasının en önemli sebepleri olmuştur. Ayrıca 1980 sonrası tekrar hortlayan Sırp milliyetçiliği, artık Kosova açısından bölgede daha önce ilan edilen anayasalardan kazanılan hakların ileri boyutlara taşınması hayaline de son vermiştir. Kosova ve Arnavutlar açısından anayasal hakların arttırılması şöyle dursun, artık bölgede Sırlara karşı tam manasıyla yeniden bir var olma mücadelesine girilmiştir. Ayrıca Kosova'daki Sırp-Arnavut çekişmesi ilk başlarda ulusal nitelik taşıırken, sonraları Sırlar tarafından buna dini bir boyut da eklenmiş ve Kosova'da Arnavutlara karşı yürüttükleri faaliyetlerini yükselmekte olan İslam kotken dinciliğine karşı bir korunma olarak da nitelendirilmiştir.⁶⁴

Miloseviç önderliğinde ve Sırp aşırı milliyetçiliği yaklaşımıyla Yugoslavya'yı dağılmaya götüren siyasi krize giden süreçte ilk kıvılcım, 1981 yılında Kosova Priştina Üniversitesindeki öğrenci olaylarıyla çıkmıştır. Kosovalı Arnavut öğrencilerin başlattığı bu eylemler kısa zamanda Kosova, Makedonya ve Karadağ civarına yayılınca da Federal Başkanlık Konseyi olayları güç kullanarak bastırmıştır. 1981 olayları sonrasında Yugoslavya'da olağanüstü hal uygulamasının açıklanmasıyla birlikte, aynı zamanda özellikle Arnavutlara karşı şiddetli bir baskı politikası yeniden yürürlüğe girmiştir. 1981 sonbaharına gelindiğinde açıklanan verilere göre; 2000 Arnavut hapsedilmiş, 500 kişi cezalara çarptırılmış, eylemlere destek veren 200 işçinin işine son verilmiştir.⁶⁵ Bu olaylarda Kosovalı Arnavutların cumhuriyet statüsünü istemeleri Sırların bölgede aşırı milliyetçiliği körüklemelerine sebep olurken, Kosova'da Sırların soykırıma uğradığı iddialarını dahi ortaya atılmıştır. Bu noktada Sırların asıl amacının Kosovalı Arnavutların önderliğinde Kosova ile Arnavutluğun birleşmesinin önüne geçmek olduğu anlaşılırken, ayrıca Yugoslavya İçişleri Bakanlığı tarafından bu olayların gelişmesi ve artmasındaki perde arkası siyasi gücün Almanya, Avrupa ve ABD olduğu ileri sürülüp, olayların kaşınmasındaki asıl mihrakın ise Arnavutluk olduğu iddia edilmiştir.⁶⁶

80'li yıllarla birlikte Balkanlardaki bölgesel Sırp baskısı, Sırbistan Bilimler Akademisi üyelerinin açıkladığı ve "Sırp Memorandumu" adıyla da bilinen belgeyle daha da artmıştır. Sırların yeni hedefinin artık 1974 Anayasası olduğu açıkça deklare edilirken, bu anayasanın Sırbistan'ı 3 ayrı

⁶⁴ Shqipran Kadriaj, *Kosova Sorunu*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Lüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008), 27.

⁶⁵ Erhan Türbedar, "Kosova'nın Bağımsızlığı ve Muhtemel Etkileri", *Stratejik Analiz Dergisi* 8: 95 (2008): 20-22.

⁶⁶ Bora, age, 102.

bölgeye ayırdığı ve Sırp'ların geleceğinin anayasaların yorumlarına bırakılamayacağı savunulmuştur.⁶⁷ Net bir şekilde dile getirilmemiş olmasına rağmen Miloseviç'in söz konusu memorandum'u kendi siyasi faaliyetleri için adeta bir program olarak kabul ettiği ve iktidarda kalabilmek amacıyla Sırp milliyetçiliğini tahrik ettiği görülmektedir.⁶⁸ Hatta aşırı Sırp milliyetçisi Miloseviç, Kosova Savaşının (1389) üzerinden 600 (yıl) geçmiş olmasına rağmen, Gazimestan'daki bir konuşmasında; hala savaşta olduklarını ve bu savaşta her zaman gerçek silahlar kullanılmasa da silah kullanma seçeneğinin hep ihtimal dâhilinde olduğunu hiç çekinmeden dile getirmiştir.⁶⁹

Tüm bu gelişmeler neticesinde bölgede egemen olmaya başlayan aşırı Sırp milliyetçiliğinin anayasa bağlamındaki isteklerinin ilki, 1987 yılında Sırbistan Devlet Başkanlığı tarafından yapılan bir çalışmayla, 1974 Anayasası'ndan çoğu Kosova ile ilgili tam 130 civarında değişiklik talebiyle ortaya çıkmıştır. Yugoslavya Federal Meclisi'nde yapılan oturumlar sonucu, Sırp önerilerinden 39'unun kabulü kararlaştırılmıştır. Bu değişikliklerin çoğu Kosova'nın özerkliğini kaldırmak ile ekonomik planlamalar ve yerinden yönetimle ilgili kısıtlamalar üzerine olmuştur⁷⁰. Bu anayasal kısıtlamaları Şubat 1989 tarihinde Kosova'nın otonomisine önemli kısıtlamalar getiren diğer değişiklikler takip etmiştir. 1974 Anayasasından geri dönüşü ifade eden bu anayasa değişiklikleri daha sonra baskı altında tutulan Kosova meclisine de kabul ettirilmiştir. Söz konusu değişikliklerle Sırbistan, Kosova ve Vojvodina'nın federal çerçeve içinde kalan yasama haklarını ortadan kaldırmış, özerk bölgelerin ekonomik alanda karar verme, kendi güvenlik birimlerini oluşturma ve ayrıca federasyon içinde Sırbistan'dan bağımsız hareket etme yetkilerine de son vermiştir. Anayasa değişikliklerine karşı düzenlenen gösteriler şiddetle bastırılmış ve Sırbistan, Kosova üzerindeki denetimini daha da yoğunlaştırmıştır.⁷¹ Böylelikle anayasa değişikliğinden sonra Yugoslavya Federal Başkanlık Konseyinde, Sırbistan'ın gücü sekizde üç oranına yükselmiştir. Karadağ Cumhuriyeti de başlangıçtan itibaren Sırbistan'a paralel bir tutum içerisinde olduğu için, yeni anayasa değişikliği ile birlikte Federal Başkanlık Konseyinde Sırbistan'ın istemediği bir kararın geçmesi olasılığı kalmamıştır.⁷²

⁶⁷ Savaş, agm, 107, Malcolm, age, 398.

⁶⁸ Babuna, agm, 16-17.

⁶⁹ Milazim Krasniqi, "Tarihi ve Kültürel Perspektiften AB'nin Balkan Kimliğinin Oluşumu Üzerindeki Etkisi", Balkanlarda Gelecek Tasavvuru Balkan Sempozyumu Bildirileri (İstanbul: 18-19 Ekim 2008), Ed.Ümmühan Özkan, Selda Şen, (İstanbul: Mavi Ofset: 2008), 105.

⁷⁰ Hüseyin Emiroğlu, *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu*, (Ankara: Orient Yayınları, 2006), 95.

⁷¹ Babuna, agm, 16.

⁷² Ülger, age, 91.

1981 olaylarını takip eden sekiz yıl boyunca, bağımsızlık fikrine az da olsa bulaşmış olanlar sürekli olarak baskı görmüşlerdir. 1981-89 yılları arasında, çoğu Arnavut bilim adamı, siyasileri, öğretmenleri, hukukçuları cezaevine konmuştur. Bu döneme ait bir tahmine göre, Yugoslavya cezaevlerinde yatan siyasi suçluların %85'inin Arnavut olduğu⁷³ ileri sürülmektedir. Yeni anayasa değişikliklerinin ardından 215 Arnavut aydınının, Kosova'nın özerkliğinin korunması için bildirge imzalaması ve yayınlamasına rağmen bu girişimde bulunanlar da Sırp yönetimi tarafından tutuklanmıştır.⁷⁴

Kosova'da vuku bulan Arnavut-Sırp gerilimi, bölgedeki diğer yönetimler ve halkları tarafından da yakinen takip edilmiştir. Slovenya'daki toplumsal örgütler ve Hırvatistan'daki insan hakları örgütleri bu anayasa darbesini kınarken, bu ülkelerin komünist parti yönetimleri ise baskı sonucu gerçekleştirilen zoraki değişikliklere seyirci kalmıştır. Bosna-Hersek Cumhuriyeti aynı şekilde bu duruma tepkisiz kalırken, Makedonya ile Voyvodina Özerk Bölgesi ise Sırp yönetiminden taraf görünmüştür. Ayrıca Karadağ'da bu olayda, aşırı Sırp milliyetçilerinin Sırbistan'daki partileri olan Sırbistan Komünist Partisinin etkisiyle Sırp milliyetçilerinin yanında yer almıştır.⁷⁵ Ayrıca 1990'ın nisan ayında Kosova'daki gerek üniversiteli Arnavut öğrencilerin zehirlenmesi olayı ve gerekse de Sırp'ların Kosova'daki polis teşkilatındaki 200'den fazla Arnavut'u işinden uzaklaştırarak yerlerine 2500 civarında Sırp'ı göndermesi üzerine, Kosova başbakanı ve 6 bakanı istifa etmiştir. Bu olayın ardından da Sırp'ların bir hamlesiyle, Kosova'ya bir Sırp başbakan vekili atanmıştır.⁷⁶

Kosova'daki tüm bu karamsar siyasi tabloya ilaveten Sırp baskısının son atağı ise Temmuz 1990 tarihindeki Miloseviç'in yeni bir anayasa değişikliği talebi olmuştur. Bu değişiklik talebinde ise cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi ve böylelikle de Kosova'nın özerkliğinin kesin olarak ortadan kaldırılması dayatılmıştır. Ancak Sırp'ların anayasa değişikliği isteği üzerine, Kosova Meclisinin Arnavut üyeleri bu zamana kadar yapılanlar ve gelinen son duruma karşı olarak, dayatılan bu yeni Sırp anayasasını engellemek ve kendi geleceklerini tayin etmek için zor ancak bir o kadar da önemli siyasi bir hamlede bulunmuştur.⁷⁷ Bu siyasi hamle; 183 sandalyeli Kosova Meclisinin 2 Temmuz 1990'daki, 123 Arnavut üyenin 114'ünün katılımıyla gerçekleşen ve Kosova'nın Yugoslavya'daki diğer cumhuriyetlerle eşit bir statüye sahip olduğunun ilan edilmesi olmuştur.

⁷³ Bora, age, 111.

⁷⁴ Karatay, age, 106-107.

⁷⁵ Yürür, age, 68.

⁷⁶ Poulton, age, 84-85.

⁷⁷ Yürür, age, 70.

Sırbistan yönetimi ise 3 gün sonra Kosova Meclisini ve hükümetini derhal feshettiğini ilan ederek, 1946'dan buyana ilk kez Kosova'nın idaresini resmen kendi eline almıştır.

Sırbistan'ın her geçen gün daha da sertleşen tutumuna karşılık, yinede feshedilen meclisin 111 üyesi ve 30 civarında Arnavut siyasetçi ve entelektüel bir araya gelerek, "Kacanicka" ismiyle bilinen "Yeni Kosova Anayasasını" ilan etmiştir. Sırbistan tarafından illegal olarak nitelendirilen bu anayasa, Kosova'yı yedinci cumhuriyet olarak deklare ederken, ayrıca Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsızlığını da vurgulamıştır. Eylül 1990'da merkezi Zagreb'te olan "Kosova Cumhuriyeti Meclisi" oluşturulmuş ve Eylül 1991'de de sürgündeki "Kosova Cumhuriyeti Meclisi" gizlice Priştine'de toplanarak, Kosova'nın öteki Yugoslav cumhuriyetleriyle ittifak yapma hakkına sahip, bağımsız bir cumhuriyet olduğuna karar vermiştir. Ayrıca 26-30 Eylül 1991 tarihlerinde Kosova'da gerçekleştirilen referandum sonucunda da, 19 Ekim 1991'de "Bağımsız Kosova Cumhuriyeti" resmen ilan edilmiş⁷⁸ ve aynı toplantıda İljaz Ramajla meclis başkanlığına getirilmiştir.⁷⁹ Son olarak da Kosova'da 22 Mayıs 1992'de yapılan seçimler sonucunda, Demokratik Kosova Partisi lideri İbrahim Rugova cumhurbaşkanı seçilmiştir.⁸⁰ Sırp lar son gelişmeleri de kanunsuz olarak deklare etmiş ve katılanları yakalayıp yargılamaya çalışmıştır. Bu bağlamda Kosova'nın bağımsızlık ilanını ve yeni hükümetini sadece Arnavutluk resmen tanımıştır. Bölge ülkeleri ve batılı siyasi güçler ise aynı tarihlerde bölgenin başka yerlerinde (Bosna-Hersek, Slovenya gibi) gerçekleşen kanlı Yugoslavya iç savaşlarını takip etmektedir.

Özellikle 1974 Anayasasının getirdiği haklar çerçevesinde ve çok uluslu olmasına rağmen tek çatılı Yugoslavya hayalini gerçekleştirmeye çalışan Tito ile birlikte, merkezden uzaklaşan cumhuriyetler ile özerk bölgeler, oluşturulmaya çalışılan federal yapıdan bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Özellikle 1980'de Yugoslavya Federal Devletinin bütünleştirici figürü Tito'nun ölümüyle bölgede aşırı milliyetçiliğin belirlediği siyasi krizlerin ve kanlı iç çatışmaların çıkması, Tito sonrası etnik unsurları bir arada tutabilecek ve onları gözetebilecek bir siyasi aktörün de çıkmaması, Yugoslavya'nın parçalanmasının en önemli nedenlerinden olmuştur. Bu parçalanma kendisini önce Aralık 1990'da Slovenya ve Ocak 1991'de Makedonya, sonra Haziran 1991'de Hırvatistan ve ardından da Mart 1992'de

⁷⁸ Babuna, agm, 16-17.

⁷⁹ Juliane Kokott, *Human Rights Situation in Kosovo 1989-1999*, (New York: Kluwer Law International, 2002), 21.

⁸⁰ Şule Kut, *Balkanlarda Kimlik Ve Egemenlik*, (İstanbul: Bilgi Yayınları, 2005), 151.

Bosna Hersek'in⁸¹ bağımsızlığını ilan etmesiyle⁸² göstermiştir. Böylelikle Yugoslavya'da başlayan iç savaş, aslında Yugoslav Federe Devletinin resmen parçalandığını da açıkça göstermektedir. Her ne kadar Yugoslavya'yı temsilen sadece Sırlardan oluşan Federal Yugoslav Ordusu kalmış ve onlar da Balkanlarda gerçekleşen tüm bu gelişmelere müdahale etmeye çalıştıysa da, kendileri açısından başarılı sonuçlar alamamıştır.

Parçalanmış Yugoslavya'da Kosova'nın Durumu ve Kosova'da Savaş

Parçalanmasının önüne geçilemeyen Yugoslavya'nın ardından Sırbistan ve Karadağ arasında kabul edilen bir anayasaya göre, 1992'de "Yeni Yugoslavya'nın" kurulduğu ilan edilmiştir⁸³. Yeni Yugoslavya'nın yönetimini elinde bulunduran Sırların, Kosovalı Arnavut liderleri ilk kez daveti üzerine de Kosova'nın son durumu hakkında görüşülmek istenmiştir. Ancak Kosovalı Arnavut liderler, Sırlara duydukları güvensizlikten ötürü görüşmeyi geri çevirmişlerdir. Bu durum Bağımsız Kosova Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Arnavut lider İbrahim Rugova tarafından da Yugoslavya'nın artık sona erdiği ve bir daha Sırlarla bir arada kalamayacakları şeklinde açıklanmıştır.⁸⁴

Sırlar bir yandan Bosna Hersek sorunuyla uğraşırken bir de Kosova sorunuyla aynı anda baş edemeyeceklerini bildiklerinden, Bosna sorununun çözümüne değin Kosova üzerine ciddi ve tahrik edici bir hamle gerçekleştirmemiştir. Kosovalı Arnavutlar da bu durumdan faydalanmak üzere, Sırlarla dengeli bir politika gözetirken diğer yandan da sorunun çözümünde batılı devletlerin desteğini alıp daha etkin hale gelmek çabası içerisine girmişlerdir. Ancak Kosova krizinin gelişme dinamiğini uzun süre küçümseyen uluslar arası camia, Kosova'da silahlı çatışmaların patlak vermesine kadar izlenen cılız ve geleceği görmeyen politikalarla, Kosova krizi ile ilgili daha kararlı bir politikanın uygulanmasını engellemiştir.⁸⁵

Balkanlarda 1995 yılına gelindiğinde ise Boşnak-Sırp çatışması, Bosna-Hersek'i Hırvat, Sırp ve Boşnaklar arasında bölen Dayton Anlaşmasıyla son bulmuş, ancak bu anlaşma metninde de Kosova'nın durumu hakkında herhangi bir düzenleme yer almamıştır. Bütün bölgeyi kapsamaması gereken

⁸¹ Necmettin Alkan, "Yugoslavya'nın Dağılması", Der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı 2: Çağdaş Balkanlar* (Ankara: Karam Vadi Yayınları, 2007), 22-23.

⁸² M. Murat Hatipoğlu, "Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyeti'nin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri (1991-2000)", Ed. Ömer E. Lütem, Birgül D. Coşkun, *Balkan Diplomasisi* (Ankara: ASAM Yayınları, 2001), 169.

⁸³ Giray Saynur Bozkurt, "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler Ve Müslümanlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* X: 2 (2010), 54-55.

⁸⁴ Leo Tindemans, *Barişa Çağrı*, (İstanbul: Sabah Kitapçılık, 1998), 146.

⁸⁵ Blerim Shala, *The Diplomatic Warfor Kosova*, (Pristine; Zeri Yayınevi, 1999), 109.

anlaşma Kosova'yı tamamen bir kenara itmiştir.⁸⁶ Rugova'nın barışçı ve uzlaşmacı politikalarının sonuç vermemesi, batıların Arnavutların bağımsızlık taleplerine isteksizce yaklaşması, 1996'da Fransa'nın Yugoslav Federe Cumhuriyetini tanıdığını ilan etmesi, Avrupa'nın önde gelen devletlerinin Kosova'nın geleceği konusunda kendi aralarında hemfikir olamamaları gibi Yugoslavya'nın dağılması ile sonuçlanan savaşlar neticesinde yaşanan tüm bu gelişmeler, Arnavutlarda, "batının dikkatini çekebilmek için şiddete gerek vardır" şeklinde yeni bir bakış açısı öne çıkarmıştır.

Kosova sorununun çözülmesi için barışçıl yollarla uluslararası topluluğa yapılan baskıların hiçbir netice vermediğini gören Kosovalı Arnavutlar, pasif bir direniş sonucu büyük güçlerin sadece kuru vaatlerinin alınacağını öğrenmişlerdir. Kosova'da hâkim olan durum ve benimsenen politik tutumlar, çözümlerin diyalog yoluyla aranmasını bir hayli zorlaştırınca da⁸⁷, 1996 itibariyle bölgede çatışmalar yeniden alevlenmiş ve UÇK'nın (Kosova Kurtuluş Ordusu) kurulması gündeme gelmiştir. Amacı Kosova sorununu uluslararası gündeme taşıyarak batı'nın desteğini almak olan UÇK'nın başlıca taktiği, Sırp güçlerine saldırılar düzenleyerek, Sırp'ların Arnavutlara karşı saldırıya geçmelerini sağlamak olmuştur. Çıkan çatışmalarda Sırp'lar masum halka saldırdıkça, Kosova Sorunu uluslararası toplulukta önemli bir yer işgal etmeye başlamış, bu şekilde Arnavutlar bekledikleri desteği batıdan sağlamıştır.⁸⁸ Kosova Kurtuluş Ordusunun Arnavut halkı eşrafında silahlı mücadeleye başlaması, Sırp yönetimini derhal harekete geçirmiş ve tıpkı Bosna Hersek'te yaşananlar gibi köy baskınları ile birçok sivil Arnavut aileye dönük katı tedbirler ve katliamlara dönüşmüştür. Kosova'daki bu son hal Avrupa ve dünya kamuoyunda ise Balkanlarda yeni bir iç savaşın doğabileceği endişesini yaratmıştır. Bu sayede UÇK'nın başlattığı silahlı mücadele, kendisini dünya kamuoyunda daha önceki siyasi ve ılımlı politikanın etkisinden daha fazla hissettirmeye başlamıştır.

Bölgede Yugoslav güçleri Şubat-Eylül 1998 arasında, Kosova'da 1335 kasabadan 311'ine saldırmış, 266'sını ağır silahlarla tahrip etmiş, 217'sini tamamen boşalttırmış ve 500 bin kişi yerinden edilmiştir. Böylece Kosova sorunu insani hukuk kurallarının uygulanması gereken bir iç silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Beklenen süreç, aslında Bosna-Hersek için ve ABD, Rusya, Fransa, İngiltere ve Fransa'nın temsilcilerinden oluşan Temas Grubunun, 9 Mart 1998'de Kosova için toplanıp iki önlemleri kabul etmesiyle başlamıştır. Yapılan toplantıda Kosova Sorununun AGİT'in yanı sıra AB ve Avrupa Konseyi'nin de gündemine girmesiyle, siyasi yollarla ve Kosova'ya

⁸⁶ Gjejlani, age, 80.

⁸⁷ Kadriaj, age, 29-31.

⁸⁸ Türkoğlu, agm, 118-119.

daha geniş bir özerklik formülü çerçevesinde çözülmesi gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır.⁸⁹ Ayrıca bu dönemde Avrupa'nın doğusu ve güneyinde meydana gelen politik gelişmelerle, Avrupa Topluluğu üyesi devletler, dış politikalarında ortak bir bilince doğru yönelme gerekliliği duymuşlardır. Bosna ve Kosova krizlerinin yaşanmasından sonra bu ihtiyaç daha açık ve kararlı bir şekilde biçimlendirilmeye çalışılırken, meydana gelen her yeni krizle bu ihtiyacın aciliyeti de kesin olarak ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaca cevap verme isteği, yeteri derecede ortak bir bilincin oluşmamasından ve farklı millî çıkarların gözetilmesinden dolayı tam olarak ortaya konulamamıştır.⁹⁰

Tüm bu siyasi gelişmelerle beraber, esas anlamda Kosova sorununa uluslararası boyut kazandıran gelişme, BM Güvenlik Konseyi'nin konuyu gündemine alması olmuştur. BM Güvenlik Konseyi, Kosova'da barış ve istikrarı sağlamak amacıyla Yugoslavya'ya her türlü silah satışını yasaklamış ve Yugoslavya'yı, özel polis güçlerini Kosova'dan çekerek sivil halka karşı suç işlenmemesi konusunda uyarmıştır. 23 Eylül ve 24 Ekim 1998 tarihli diğer BMGK kararlarında; çözülmeyen sorunun bölgede barış ve güvenliğe sürekli bir tehdit oluşturduğu, Belgrad'ın Kosova'da ki Arnavutlara karşı sürdürdüğü etnik temizliği durdurması, ateşkesin ilan edilmesi⁹¹ ve Yugoslav birliklerinin Kosova'dan çekilmesi istenmiş, aksi halde NATO'nun kuvvet kullanma tehdidi ile devreye gireceği belirtilmiştir.⁹² NATO'nun bu tavrı göstermesi üzerine, özellikle Rusya ve Çin tarafından gelen, kendilerinin de etnik unsurlardan oluşan federasyonlar olduğu ve olumsuz emsal teşkil edebileceği endişesinden kaynaklanan itirazlar da olmuştur.⁹³ Ancak Balkanlarda yaşanan kanlı sürecin, bölgeyi bir askeri müdahalenin eşğine getirdiği de çok açık bir gerçektir.

NATO Müdahalesinde Kosova ve Bağımsızlık

Böylelikle Sırp yönetiminin Kosova siyasetinde bir değişimin olmaması, BM Güvenlik Konseyinden gerekli askeri müdahale kararının bir türlü alınmaması ve başta ABD olmak üzere AB ülkelerinde de Miloseviç'in askeri baskı ve müdahale yapılmadan katliamlarına son

⁸⁹ Nesrin Kenar, *Yugoslavya Sorununun Ulusal Ve Uluslar arası Boyutu*, (İstanbul: Palme Yayıncılık, 2005), 110.

⁹⁰ Başak Kale, "Avrupa Birliğinin Balkan Politikası: Çelişkiler İçinde Bir Yanılsama", Ed. Ömer E.Lütem, Birgül D.Coşkun, *Balkan Diplomasisi* (Ankara: ASAM Yayınları, 2001), 293.

⁹¹ Kenar, age, 110.

⁹² Baş, age, 27.

⁹³ Fatma Çoban, "Kosova Meselesi Ve Çin'in Tutumu", *Uluslararası Balkan Kongresi: 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği Kongresi Bildirileri* (28-29 Nisan 2011, Kocaeli), Editör Hasret Çomak, Caner Sancaktar (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları: 2011), 174.

vermeyeceğinin anlaşılmasıyla, NATO, Kosova sorununun çözümünde askeri seçeneğin öne çıktığını açıklamıştır. ABD'nin bu politik açıklamasında, Balkanlardaki siyasi egemenliğin Rusya ve AB yerine kendisi üzerinde gelişme göstermesini arzulamasının da etkili olduğu söylenebilir. ABD Rusya'nın muhalefetine rağmen, dünyaya Balkanlarda Bosna-Hersek'te yaşanan insanlık dramının tekrarlanmayacağı hususundaki mesajlarını, NATO üzerinden çok açık biçimde vermiştir. Zaten Kosova'da giderek kötüleşen insani durum, uluslararası topluluğun müdahale etmesini gerekli ve zorunlu da kılmıştır. Yüz binlerce insanın katledilmesi, topraklarından kovulması ve sivillerin savaş kurbanı olması karşısında uluslararası topluluk eli kolu bağlı seyirci kalmayıp, Belgrat'ın hiçbir zaman yerine getirmediği Güvenlik Konseyi'nin 1199 sayılı kararının uygulanması için baskılarını arttırmıştır. Moskova'nın çok sert ifadelerle tepkilerine karşın, Avrupa Birliği ve Temas Grubu desteğini arkasına alan NATO, Miloseviç'in Kosova'da başlattığı taarruzlarına son vermeyip, askeri birliklerini Kosova'dan çekmemesi ve Kosovalı Arnavutlarla yapıcı bir diyalog başlatmaması halinde, Yugoslavya'ya karşı hava saldırılarının düzenleneceği ilan etmiştir.⁹⁴

Tüm bu gelişmelerin ardından 6 Şubat 1999'da Fransa'nın Rambouillet kasabasında barış müzakereleri başlamıştır. Rambouillet Konferansı'nda görüşülen en önemli konular ise; Kosova ile Sırp güçleri arasında bir ateşkesin sağlanması, Kosova'ya geniş çaplı özerklik tanınması, Kosova'daki Sırp askerlerinin, paramiliter güçlerinin ve istihbarat görevlilerinin azaltılması⁹⁵, Kosova'daki Sırp baskısına son verilmesi ve hem Kosova hem de Sırbistan'da NATO birliklerinin serbest hareket etme imkânı bulması olmuştur. Bu görüşmelere çatışma halindeki iki taraf haricinde, İngiltere ve Fransa dış işleri bakanları da katılmıştır. Temas Grubunun önceden hazırladığı 24 sayfalık barış planı üzerinde anlaşma imzalamak için 19 Şubat tarihi belirlenmiştir. Ayrıca toplantıya 14 Şubatta ABD dış işleri bakanının da katılmasına rağmen görüşmelerdeki sıkıntılar bir türlü bertaraf edilememiştir. Bu son durum üzerine ABD'nin, Sırp tarafına dönük NATO'nun hava müdahalesi restini tekrar hatırlattığı da bilinmektedir.⁹⁶ Müzakere sürecinin son derece ağır ilerlemesi ve karşılıklı istekler nedeniyle çıkmaza girmesi üzerine, görüşmelerin 14 Şubat tarihi itibarıyla bir hafta daha uzatılması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Birinci tur barış müzakerelerinde arabuluculuk rolü üstlenen Temas Grubu'nun, iki

⁹⁴ Shala, age, 89.

⁹⁵ Lester H. Brune, United States and the Balkan Crisis 1990-2005 Conflict in Bosnia and Kosovo, (Claremont CA: Regina Books, 2005), 93-94.

⁹⁶ Ersin Embel, *Hegemonya Ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği: Kore Ve Kosova Örnekleri*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004): 141.

tarafı da barış anlaşmasını imzalamaya ikna etmekte başarısız olması sunucunda, ilk görüşmeler 23 Şubat tarihinde kesilmiştir. Daha sonra taraflar arasında 11 Mart'a kadar yürütülen diplomatik çabalardan da bir sonuç çıkmamıştır. Ancak, 15 Mart'ta ikinci tur barış müzakereleri konusunda uzlaşma sağlanmıştır. 18 Mart tarihinde Arnavut tarafının uzlaşma metnini imzalamasına rağmen, Sırp'ların imzalamamaktaki dirençleri neticesinde "Rambouillet Görüşmeleri" olumsuz bir şekilde sona ermiştir. Sırp yönetiminin uzlaşmaz tavrının altındaki en önemli sebep ise, görüşmeler sonunda imzalanması istenen anlaşma metnindeki Ek B maddesinde yer alan; Kosova'da Sırp egemenliğinden vazgeçilmesini ile NATO'nun Kosova ve Sırbistan'da serbestçe hareket etmesinin istenmesi olmuştur.⁹⁷

Bu durum üzerine 22 Mart 1999'da NATO'nun 36 bin kişilik birliği, Yugoslavya sınırlarından içeri girerken, buna ek olarak 8000 kişilik bir birlik de sınırı geçmek üzeredir. Sırp güçleri de 22 Mart'ta, Kosova'nın güney ve batı bölgelerine saldırmaya ve bu operasyonlarla Arnavutları sınır dışı etmeye başlamıştır. Bölgedeki güvenlik politikası şiddetlendirilmesi ise, 800 bin Arnavut'un bölgeyi terk etmesine, on binlercesinin de dağlara kaçmasına sebep olmuştur. Rusya ve Çin'in karşı duruşuna ve sert eleştirilerine rağmen⁹⁸, 24 Mart'ta NATO'nun hava harekâtı da başlamıştır. Müdahale boyunca batılı devletlerin diplomasi ve barış çabaları aralıksız devam etmiştir. Kapsamlı bir kara harekâtı için hazırlıkların yapılmaya başlandığı anda, 9 Haziran 1999'da Miloseviç'in barış planını imzalamayı kabul ettiği duyurulmuştur. Anlaşmada Rambouillet görüşmelerindeki barış planının tamamının geçerli kabul edileceği de belirtilmiştir.⁹⁹

NATO müdahalesi, 9 Haziran tarihinde NATO ile FRY Ordusu ve FRY İç İşleri Bakanlığı Polis Gücü arasında, FRY güçlerinin Kosova'dan çekilmesini sağlayan "Askeri Teknik Anlaşmasının (Kumanovo Anlaşması)" imzalanmasından sonra, 10 Haziran 1999'da sona ermiştir. 1999'daki savaşın sona ermesini, Sırp silahlı kuvvetlerinin Kosova'dan geri çekilmesi ve yerine NATO'nun Kosova Gücü KFOR'un geçmesi izlemiştir. Artık Kosova'da yeni bir dönem başlamıştır. KFOR'u takiben, BM Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı kararı gereğince, Kosova'nın geçici BM yönetimi UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo), Kosova'daki görevine başlamıştır.¹⁰⁰

⁹⁷ Vassilis K. Fouskas, *Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar*, (İstanbul: Aykırı Yayıncılık, 2004), 59.

⁹⁸ BatesGill ve James Reilly, "Sovereignty, Intervention and Peacekeeping: The View from Beijing", *Survival* 42:3 (2000), 47.

⁹⁹ Kadriaj, age, 45-53.

¹⁰⁰ Emir Türkoğlu, "Arnavut Gruplar Arasında Kıyıya Mücadele: Kosova'yı Kim Öldürüyor?", *Stratejik Analiz Dergisi* 9 (2001): 27-30; Mustafa Türkeş, "Türkiye'nin Balkan Politikasında Devamlılık Ve Değişim", *ASAM Avrasya Dosyası* 14: 1 (2008): 278.

NATO'nun müdahalesi sonrasında Kosova'nın gelecekteki yönetiminin şekillendirilmesi konusunda da uzun soluklu tartışmalara şahit olunmuştur. Ancak AB, AGİT, BM ve ABD eksenli gelişen tartışmalara, G-8'lerin toplantısında Kosova'da sivil bir yönetimin kurulmasına dönük karar, son vermiştir. Ayrıca Kosova'da Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunması şartıyla özerk bir yönetimin oluşturulması için çalışmalar da başlanacaktır. Üç yıllık bir geçiş süreci boyunca Kosova 1244 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararıyla Yugoslavya'nın bir parçası gibi görülmeye devam ederken,¹⁰¹ ancak fiili duruma bakıldığında Sırbistan'ın Kosova'daki gelişmelerde neredeyse tamamen devre dışı kaldığı¹⁰² anlaşılmaktadır.

NATO harekâtı sonrasında başlayan bu yeni dönemde Kosova bazı kazanımlar sağlamayı başarmıştır. Özellikle UNMIK'in denetimindeki bağımsız devletlere özgü bütün kurumlar, adım adım Kosova'ya kazandırılmıştır. 2004 yılı ortalarına kadar uluslararası toplum ne Arnavutlara ne de Sırlara Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesi konusunda ciddi bir baskı da yapmamıştır. Kosova'nın nihai statüsünün çözülmesi yönünde önemli bir aşama oluşturan çerçeve anayasanın hazırlanması ve bu anayasa altında ilk genel (17 Kasım 2001) ve yerel seçimlerin yapılmış olması (26 Ekim 2002) uluslararası toplumda ümit verici gelişmeler olarak değerlendirilmiştir.¹⁰³

Ayrıca bu şekilde gelişen sürecin sonunda, Kosova'nın gelecekteki siyasi statüsü hakkında, BM tarafından 24 Ekim 2005'de Güvenlik Konseyi kararı alınarak, 26 Şubat 2006'da müzakereler tekrar başlatılmıştır.¹⁰⁴ Kosova ile Sırbistan arasında yürütülen müzakerelerde Sırbistan, "Kosova'ya özerklikten fazla, bağımsızlıktan az olanı vermeye hazırız" açıklamasını yapmıştır. Buna karşı Kosova heyetinin cevabı "biz sadece statü sonrası iki bağımsız devletin ilişkilerini müzakere etmeye hazırız" yönünde olmuştur. ABD'nin ve AB'nin bazı güçlü üyelerinin Arnavutlara önceden bağımsızlık garantisi vermiş olması ve 1989-99 arasında yaşanan olayların Kosovalı Arnavutlarda yarattığı güvensizlik, müzakereleri olumsuz yönde etkilemiştir. Buna ilave olarak Sırbistan'ın Kosova toprakları'nın kendi sınırları içerisinde kalacağı konusunda Rusya'ya çok fazla güvenmesi de, Batılı ülkelerin Sırbistan'ın taleplerine karşı sağır kalmalarına sebep olmuştur.¹⁰⁵

¹⁰¹ Meşe, agm, 61.

¹⁰² Erhan Türbedar, "Kosova Sorunu Yarım Kalmış İş", *Stratejik Analiz Dergisi* 49: 5 (2004): 63.

¹⁰³ Baş, age, 32.

¹⁰⁴ Türbedar, agm, 25.

¹⁰⁵ Erhan Türbedar, "Büyük Finale Doğru Kosova", *Stratejik Analiz Dergisi* 8: 93 (2008): 54.

Kosova'nın statüsü konusunda birkaç görüşme turundan sonra, 2 Nisan 2007'de BM Kosova Özel Temsilcisi MarttiAhtisaari'nin kaleme aldığı ve kendi ismiyle anılan plan, her iki tarafa da sunulmuştur. Viyana'da başlayan görüşmelerde ve bu plan çerçevesinde Kosova'nın aşamalı bir şekilde bağımsızlığa kavuşması ortaya konulmuştur. Sırlar bu plana da itiraz ederken bir yandan görüşmelere devam etmiş diğer yandan da Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkan devletlerle görüşmeleri sıklaştırmış ve onların desteğini almaya çalışmıştır. Öteden beri Rusya ile işbirliği içerisinde olan Sırlar, özellikle de Sırbistan'ın Kosova sorununa benzer etnik temelli problemler yaşayan AB ülkelerinden destek almaya çalışmıştır. Romanya, Slovakya, Yunanistan, İspanya gibi ülkeler Sırp yetkililere, Kosova konusunda bağımsızlık karşıtı bir tutum içerisinde olduklarını ancak son kararın görüşmelerden sonra ortaya konabileceğini açıklamıştır.¹⁰⁶

Kosova'nın geleceğini belirleme sürecinde ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'nın oluşturduğu Temas Grubu, Rusya'nın muhalefetine rağmen Kosova'nın bölünmesine, bir başka ülkeyle ve 1999 öncesi yani Sırbistan egemenliği altına girmesine izin vermeyeceklerini belirtmiştir.¹⁰⁷ Ayrıca Arnavutluk, Kosova'nın ancak Sırp baskısından uzaklaşıp bağımsızlığını ilan etmesi sonrasında Büyük Arnavutluğun bir parçası olabileceğine inanmaktadır. Makedonya ve Yunanistan ise içinde barındırdıkları Arnavut nüfus¹⁰⁸ ve bu nüfusun ileriki yıllarda bağımsız bir Kosova ile birleşmek isteyebileceği tehlikesinden ötürü, Kosova'nın bağımsızlığı konusuna temkinli yaklaşmıştır.

Uluslararası platformda Kosova sorunu bu şekilde ele alınıyor iken, iç siyasette ise Kasım 2007'deki seçimlerde Kosova Demokrat Birliği Partisi galip gelmiştir. Kosova bağımsızlığa doğru yaklaşırken bu seçimlerden galip ayrılan Kosova Demokrat Birliği Partisinin ve UÇK'nın önemli isimlerinden Haşim Taçi, Başbakan olmuştur. Haşim Taçi göreve gelir gelmez amacının bağımsızlık olduğunu ve en kısa zamanda bu amaca ulaşacaklarını belirtmiştir.¹⁰⁹ Kosovalı Arnavutlar, Sırlarla yaptıkları uzun soluklu ve bir o kadar da sabırlı müzakerelerden bir sonuç elde edilemeyince de, 17 Şubat 2008 günü bağımsızlıklarını resmen ilan etmiştir.

¹⁰⁶ İbrahim Sarı, *Kosova'nın Bağımsızlığının Uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010), 92-93.

¹⁰⁷ Gül İlkdoğan, *ABD, AB, Rusya ve Türkiye Ekseninde Kosova'nın Bağımsızlık Süreci*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009), 61.

¹⁰⁸ Pınar Yürür, "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci, Bölgesel ve Küresel Etkileri", *2023 Dergisi* 7: 83 (2008), 25.

¹⁰⁹ Ayhan, agm, 35.

Böylelikle Balkanlarda siyasi, iktisadi ve içtimai manada uluslararası bir boyut kazanan Kosova, bölgesinde yeni ve resmi bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu Afganistan, Arnavutluk, ABD, İngiltere, Fransa gibi ülkeler Kosova'nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkeler arasında yerini almıştır. Sırbistan'ın Kosova'nın bağımsızlık ilan etmesine karşı ilk tepkisi ise, Sırbistan Parlamentosundan Kosova'nın bağımsızlığını geçersiz sayan bir karar almak şeklinde olmuştur. Müteakiben Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan ülkelerle diplomatik ilişkilerini daha düşük bir seviyeye indirmiş ve Türkiye dâhil, bazı ülkelerdeki büyükelçiliklerini çekmeye başlamıştır. Sırbistan, Kosova'yı kendi sınırları içerisinde tutabilmek maksadıyla Uluslararası Adalet Divanına başvurabileceğini de ayrıca belirtmiştir.¹¹⁰ Sırp yönetimi Kuzey Kosova'nın ileride Sırbistan'a bağlanmasını da kendisine hedef olarak belirlediğinden, Kuzey Kosova'da yoğunlaşan Sırp azınlığın Kosova'nın resmi kurumlarına paralel olarak kendi kurumlarını oluşturmalarını, bir de Kosova'nın diğer bölgelerinde oturan Sırp azınlığın Kuzey Kosova'ya taşınmalarını istediğini duyurmuştur.¹¹¹

Sonuç

İçerisinde barındırdığı etnik ve inanç temelli farklılıklar ve bu farklılıklara dayanan siyasi, iktisadi, içtimai ve askeri çalkantılar yüzünden, Balkanlar coğrafyası dünya siyasi haritasında yönetilmesi ve mevcut halklarının bir arada tutulabilmesi en zor siyasi alan olmuştur. Tarihte Balkan topraklarında sosyal, kültürel, dini ve iktisadi bütünlük, ancak Bizans ve Osmanlı gibi büyük siyasi egemenlikler döneminde sağlanabilmiştir. Özellikle Osmanlı idaresi altındaki bu topraklarda tüm etnik kimliklerin içerisinde yer almaktan hoşnut olduğu ve hoşgörü temelli yönetim anlayışı sayesinde, Balkanlar son yıllarını saadet içerisinde geçirebilmiştir. Ancak XIX. asırda ortaya çıkan milliyetçi akımlar ile Osmanlı Devletinin giderek gerileme gösteren siyasi ve iktisadi gücü nedeniyle, Balkanlar da bir gerginlik başlamış ve bu gerginliği de Osmanlı yönetiminden kopuş takip etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti idaresinden çeşitli vesilelerle ve dış destekler neticesinde kopma hadisesi, Balkanları önündeki yüzyıl boyunca kanlı etnik çatışmalara, iktisadi ve içtimai istikrarsızlığa sürüklemiştir.

Balkanlarda başlayan ayrılıkçı hareketler neticesinde ve XX. asrın başlarında Yugoslav Devleti kurma yönündeki fikir ise, ilk kez, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun dağılmasının arkasından filizlenmiştir. Ancak I.Cihan harbi sonrasında kurulduğu ilan edilen Yugoslav Krallığı, içerisinde

¹¹⁰ Baş, age, 35-36.

¹¹¹ Sarı, age, 94-95.

kurucu olarak barındırdığı Sırp, Hırvat ve Sloven kimliklerini dahi bütünleştirici bir tabloya çevirememiştir. Nitekim 1929 sonrasında anayasal bir krallık şeklinde ortaya çıkan yönetimin birden bire diktatörlüğe dönüşmesi sonucu, Yugoslav Krallığını kuran kurucu milletlerin dahi kanlı iç çatışmalarıyla birlikte, tarihi düşmanlıklar tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Bu durum iki cihan harbi arasında ve hemen öncesinde, bölgede etkinliğini arttırmaya çalışan Almanya ve yine bölgede inanç temelli bir ayırım yapma derdinde olan Vatikan tarafından da sürekli kaşınmıştır.

1945 yılı ise Balkanlarda son derece önemli bir kırılmanın başlangıcı olmuştur. Bu tarihten itibaren SSCB etkisindeki doğu bloğu ile ABD etkisindeki batı bloğunun yönlendirmeleriyle dünya iki kutuplu bir hal almıştır. Balkanlar da bu hal eşrafında gelişen siyasal hareketlilik içerisinde ve tam da bu iki bloğun kesiştiği tampon bir bölgeyi ifade etmiştir. II.Cihan Harbi sırasında Tito'nun önderliğinde örgütlenen Balkan ulusları, Alman ve İtalyan işgaline karşı başlattıkları mücadeleden başarıyla ayrılmıştır. Bu sayede Balkanların göbeğinde faşist bir anlayışla ortaya çıkan Hırvat Cumhuriyetiyle, aşırı milliyetçi Sırp lar arasında tırmanan gerilim, Tito'nun Yugoslavya'daki iktidarı ele geçirmesiyle biraz olsun durağanlaşma dönemine girmiştir. Tito'nun Sosyalist Federe Cumhuriyet tarzı çerçevesinde ve federe devletlere siyasi imkânlar sağlayan yönetim anlayışıyla bir araya getirmeyi başardığı Balkan ulusları, 1980'e değin ortak paydada buluşabilmiş ve Balkanlarda Güney Slavları sosyalist birliği çerçevesinde bir kez daha bir araya gelebilmiştir.

Böylece soğuk savaşın iki kutuplu hale getirdiği dünyanın önemli siyasi güçlerinin stratejileri ekseninde ve Tito'nun politik manevraları sayesinde Yugoslavya Federasyonu, Balkanlarda ilk kez rahatlamıştır. Tito, Balkanları etnik milliyetçilikle komünizmden uzaklaşmış ve sosyalist bir anlayışla halkları bir arada yaşayabilen “Büyük Yugoslavya” olarak hayal etmiştir. Özellikle Yugoslavya'nın 1948'de Kominform'dan uzaklaştırılmasıyla birlikte, bölgede önceden hâkim olan Stalinist etki de ortadan kalkmıştır. Ancak kalkınma ve sanayileşme de “özyönetimsel sosyalizm”, dış politikada “bağılantısızlık”, ulusal kimlik inşasında “Yugoslavyacılık” ilkeleriyle yola çıkan ve kapitalist batı ile komünist doğu arasında, modernleşme ve kalkınma için alternatif bir yol arayışı olan “Titoizm” de bölgede başarılı olamamıştır¹¹².

1980'de Tito'nun ölümüyle birlikte, Yugoslavya topraklarında yeniden eski, etnik temelli çatışmaların yaşanması tehtidi belirlemiştir. Bu durumu

¹¹²Zülküf Oruç, *Balkanlarda Osmanlı Mirası Ve Ulusçuluk Çerçevesinde Balkan Türklerinin Kimlik Ve Yönetim Sorunları Kosova-Makedonya Örneği*, (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2011), 158.

ortaya çıkaran sebepler ise; ilk olarak Tito'nun vefatı ve arkasından gelen iktisadi gerileme ile etnik siyasetin yeniden baş göstermesi olmuştur. 1988'e gelindiğinde bölgede Sırp-Hırvat, Sırp-Arnavut ve Sırp-Boşnak rekabetinin artması, Voyvodina ile Kosova'nın özerkliklerinin kısıtlanmasıyla bölgede gerilim yeniden tırmanmıştır. En nihayetinde Balkanlarda 1990'lı yılların başında Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek ve Makedonya gibi yeni devletler ortaya çıkmıştır.

Balkan ulusları açısından birlikte yaşayabilme şansı, Yugoslavya Federasyonu'nun dağılmasını engelleyemedikleri için iyi kullanamamıştır. Soğuk Savaşın bitişiyle birlikte Yugoslavya'daki çok uluslu yapı bozulmuş, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bölgedeki etkisinin kırılmasıyla da, Balkanlarda kurulan yeni devletler yönlerini Avrupa ile ABD'ye çevirmiştir. Böylece Balkanlar artık AB ve ABD'nin birbirlerine karşı egemenlik gösterisi yaptığı alan haline dönüşürken, bundan dolayı ve yine bu siyasi güçlerin yönlendirmesi ile kontrolünde gelişen şiddetli çatışmalardan sonra ortaya çıkan ulus devletlerin, uluslararası alanda tanınacağı süreci yaşamaya başlamıştır.

Ayrıca Balkanların yeniden şekillenmesi de yine büyük siyasi güçlerin etkisi ve kontrolünde gelişmiştir. Balkanlarda özellikle ABD'nin, bir yandan AB'nin doğuya yayılmasına destek verip diğer yandan da NATO'nun bölgenin tamamına hâkim olabilecek bir güvenlik koridoru oluşturmaya yönelik politikası, Rusya'nın Balkanlardaki etkisini tamamen ortadan kaldırmaya yönelik olmuştur. Ayrıca ABD'nin Rusya'nın etkisinden uzaklaştırılacak bölgede kurulan devletlerin, kendi nüfuzu altına girmesi konusunda geliştirdiği politika sayesinde; Bosna-Hersek'teki katliamlar durdurulmuş, Makedonya'nın kırılğan yapısı korunmuş ve Kosova'nın bağımsızlığa kavuşturulup uluslararası camia tarafından tanınması sağlanmıştır. Böylelikle Balkanların son siyasi konjonktürdeki konumlanmasında AB ve ABD'nin bu Balkan politikalarının etkisi asla yadsınamaz.

Her ne kadar AB'nin Balkanların batısında yer alan ülkeleri belirli ölçütleri bile göz ardı ederek birliğe kabul etmesi ekseninde uygulamaya çalıştığı istikrar denemesi ve ABD'nin yeni kurulan ulus devletlere iktisadi ve siyasi desteğine rağmen, bölgede aşırı milliyetçilik ve bu temelde gelişen düşmanlıklar sona erdirilememiştir.

Yine dünyanın bu önemli erklerinin Balkanlarda Rusya'ya karşı geliştirdikleri politika sonucu, bölgedeki ayrışımın siyasi sonuçlarının devletleşmeye gitmesine izin ve destek verilmesine rağmen, Balkanlarda en son bağımsızlığını ilan eden Kosova'nın, bazı devletler tarafından halen resmen tanınmamış olması bile, bu toprakların ne denli siyasi ve etnik bir

kördüğümün içerisinde mahsur kaldığının çok açık delilidir. Tüm bu siyasi süreçler ve sebeplerden ötürü Balkanların, bu kanlı ve güvensizlik etrafında gelişen tarihi geçmişle, ne zaman tekrar kaynayacağı bilinmez.

KAYNAKÇA

- Akman, Halil. *Paylaşılamayan Balkanlar*. Ankara: IQ Kültür Sanat, 2006.
- Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Ankara: İş Bankası Yayınları, 1996.
- Benson, Leslie. *Yugoslavia: A Concise History*, New York: Palgrave Macmillan Press, 2001.
- Bora, Tanıl. *Milliyetçiliğin Provokasyonu*. İstanbul: Birikim, 1995.
- Bozbora, Nuray, *Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi Ve Günümüzdeki Etkileri*. Ankara: ASAM Yayınları, 2008.
- Brune, Lester H. *United States and the Balkan Crisis 1990-2005 Conflict in Bosnia and Kosovo*, Claremont CA: ReginaBooks, 2005.
- Davutoğlu, Ahmet. *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları, 2001.
- Emiroğlu, Hüseyin. *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu*. Ankara: Orient Yayınları, 2006.
- Fouskas, Vassilis K. *Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar*, İngilizceden Çev: Ali Çakıroğlu. İstanbul: Aykırı Yayıncılık, 2004.
- Jacques, E. Edwin. *The Albanians an Ethnic History from Prehistoric Times to the Present*. London: Mc Farland and Company, 1995.
- Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi 2*. İngilizceden Çev:Zehra Savan, Hatice Uğur. İstanbul: Küre Yayınları, 2006.
- Johnstone, Diana. *Ahmakların Seferi Yugoslavya Nato ve Batının Aldatmacaları*. İngilizceden Çev: Emre Ergüven-Ergin Bulut. Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2004.
- Karatay, Osman. *Kosova Kanlı Ova*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.
- Kenar, Nesrin. *Kosova Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu*. İstanbul: Palme Yayıncılık, 2005.
- Kokott, Juliane. *Human Rights Situation Kosovo 1989-1999*. New York: Kluwer Law International, 2002.
- Kut, Şule. *Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik*, İstanbul: Bilgi Yayınları, 2005.
- Küpeli, Yusuf. *Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD*. Ankara: Öncü Kitap, 2000.

- Malcolm, Noel. *Kosova Balkanları Anlamak İçin*. İngilizceden Çev: Özden Arıkan. İstanbul: Sabah Yayınları, 1999.
- Malcolm, Noel. *Kosovo a Short History*, New York: University Press New York, 1998.
- Özdağ, Muzaffer. *Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiği Üzerine*. Ankara: ASAM Yayınları, 2001.
- Popoviç, Aleksandre. *Balkanlarda İslam*. Fransızca'dan Çev: Komisyon. İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.
- Poulton, Hugh. *Balkanlar Çatışan Azınlıklar Çatışan Devletler*. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1993.
- Ramet, P.Sabrina. *Nationalism and Federalism in Yugoslavia*. ABD: İndiana Universty Press, 1992.
- Sander, Oral. *Siyasi Tarih*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1984.
- Shala, Blerim. *The Diplomatic Warfor Kosova*. Priştine: Zeri Yayınevi, 1999).
- Sipahioğlu, Bahtiyar. *Dünden Bugüne Balkanlar*. İstanbul: Akademi Matbaacılık, 2010.
- Sükan, Özer. *21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 2001.
- Tılıç, Doğan L. *Milliyetçiliğin Pençesinde Kartal Kosova*. Ankara: Ümit Yayıncılık, 1999.
- Tindemans, Leo. *Barişa Çağrı*. İngilizce'den Çev: Özden Arıkan. İstanbul: Sabah Kitapçılık, 1998.
- Turan, Betül, Rezzan Ünalp, İskender Özbay, *Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye Kosova İlişkileri*, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 2009.
- Ülger, İrfan Kaya. *Yugoslavya Neden Parçalandı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.
- Yerasimos, Stefanos. *Milliyetler ve Sınırlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.

Arşiv Vesikaları

- BOA, Y. MTV. (Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı) 35/14, 1304.R.1.
- BOA, Y. MYV. (Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı), 239/89, 1318.Ks.18.

BOA, Y. PRK. ŞD. (Yıldız Perakende Şura-yı Devlet Evrakı), 2/65, 1317.

BOA, Y. PRK. ASK. (Yıldız Perakende Askeri Maruzat Evrakı), 95/33, 1309.T.e.26.

BOA, Y. PRK. MF. (Yıldız Perakende Maarif Nezareti Maruzatı Evrakı), 2/72, 1893.N.26.

Makaleler

Akşin, Sina ve Melek Fırat. “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar (1919-1939)”, *OBİV*: (1993): 97-127.

Alkan, Necmettin. “Yugoslavya’nın Dağılması”, Ed.Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı 2: Çağdaş Balkanlar* (Ankara: Karam Vadi Yayınları, 2007): 22-23.

Alkan, Nail. “Yugoslavya’nın Dağılmasında Rol Oynayan Faktörler”, *Avrasya Dosyası Sırbistan Bosna Hersek Özel 3*: 3 (1996): 27-40.

Ayhan, Halis. “Kosova’nın Bağımsızlığının Doğallığı”. *2023 Dergisi* 83: (2008): 30-39.

Babuna, Aydın, “Kosova Sorunu Üzerine”, *Dış Politika Dergisi*: VIII: 1-2 (1997): 14-17.

Bates Gill ve James Reilly, “Sovereignty, Intervention and Peacekeeping: The Wiew from Beijing”, *Survival* 42: 3 (2000), 41-60.

Bozkurt, Giray Saynur, “Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler Ve Müslümanlar”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* X: 2 (2010): 51-95.

Çoban, Fatma, “Kosova Meselesi Ve Çin’in Tutumu”, ss.169-175. *Uluslararası Balkan Kongresi: 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği Kongresi Bildirileri* (28-29 Nisan 2011, Kocaeli), Editör Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları: 2011.

Gürkan, İhsan, “İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar”, Ed.İsmail Soysal, *Balkanlar İçinde*, (İstanbul: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 1993), 127-177.

Gürkaynak, Muharrem, “Eski Yugoslavya Coğrafyasında Kalıcı Barış Üzerine: Homojenleşme-Heterojen Kalma Paradoksu”, ss.230-236. *Uluslararası Balkan Kongresi: 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği Kongresi Bildirileri* (28-29 Nisan 2011, Kocaeli), Editör Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları: 2011, 230.

- Hasani, Enver, “Politik ve Hukuki Açıdan Kosova Krizi”, *Avrasya Dosyası Dergisi* IV: 1-2 (1998): 121-130
- Hatipoğlu, M.Murat. “Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyet’inin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri (1991-2000)”, Ed. Ömer E. Lütem, Birgül D. Coşkun, *Balkan Diplomasisi* (Ankara: ASAM Yayınları, 2001), 165-181.
- İpek, Nedim, “Kosova Vilayeti Dâhilinde Gerçekleşen Göçler”, *History Studies* 2: 1 (2010): 65-81.
- İrge, Nadire Filiz, “Balkanlarda Jeopolitik Bölünmeler ve Türkiye”. *Uluslararası Balkan Kongresi: 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği Kongresi Bildirileri* (28-29 Nisan 2011, Kocaeli), Editör: Hasret Çomak, Caner Sancaktar Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları: 2011, ss.275-297.
- Kale, Başak. “Avrupa Birliğinin Balkan Politikası: Çelişkiler İçinde Bir Yanılsama”, Ed. Ömer E. Lütem, Birgül D. Coşkun, *Balkan Diplomasisi* (Ankara: ASAM Yayınları, 2001), 293-311.
- Krasniqi, Milazim, “Tarihi ve Kültürel Perspektiften AB’nin Balkan Kimliğinin Oluşumu Üzerindeki Etkisi”, ss.103-107. *Balkanlarda Gelecek Tasavvuru Balkan Sempozyumu Bildirileri* (18-19 Ekim 2008, İstanbul), Ed. Ümmühan Özkan, Selda Şen, İstanbul: Mavi Ofset: 2008.
- Kut, Şule, “Kosova Milliyetçiliğinin Kördüğümü”, *Foreign Policy* 1: 3 (1998): 55-64.
- Nasrattinoğlu, İrfan Ü. “Yugoslavya Türkleri ve Sorunları”, ss.19-26. *Balkan Türkleri Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, (1992, Kayseri), Erciyes Üniversitesi Yayınları: 1992.
- Savaş, Hüseyin. “Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 25: 1 (2001): 101-111.
- Türbedar, Erhan. “Kosova Sorunu Yarım Bırakılmış İş”, *Stratejik Analiz Dergisi* 5: 49 (2004): 59-65.
- Türbedar, Erhan. “Büyük Finale Doğru Kosova”, *Stratejik Analiz Dergisi* 8: 93 (2008): 48-60.
- Türbedar, Erhan, “Kosova’nın Bağımsızlığı ve Muhtemel Etkileri”, *Stratejik Analiz Dergisi* 8: 95 (2008): 18-32.
- Türkeş, Mustafa, “Türkiye’nin Balkan Politikasında Devamlılık Ve Değişim”, *ASAM Avrasya Dosyası* 14: 1 (2008): 253-280.

Türkoğlu, Emir, “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, Der. Ömer E. Lütem, *Balkan Diplomasisi*, Ankara: ASAM Yayınları, (2000): 103-131.

Türkoğlu, Emir. “Arnavut Gruplar Arasında Kıyasıya Mücadele: Kosova’yı Kim Öldürüyor?”, *Stratejik Analiz Dergisi* 9 (2001): 26-32.

Uzgel, İlhan, “Yugoslavya’nın Kuruluşu”, Ed. Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1980-2001*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 495-517.

Yavuz, Celalettin. “Balkanlaşan Eski Yugoslavya’daki Gelişmeler Ve Yeni Ülke Kosova”, *2023 Dergisi* 7: 83 (2008): 4-12.

Yürür, Pınar. “Kosova”nın Bağımsızlık Süreci, Bölgesel ve Küresel Etkileri”, *2023 Dergisi* 7: 83 (2008): 24-29.

Tezler

Baş, Numan. *Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2009.

Embel, Ersin. *Hegemonya Ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği: Kore Ve Kosova Örnekleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

Gjejlani, Erleta. “Değişen Uluslararası Güvenlik Sistemi Bağlamında Yugoslavya’nın Dağılması Ve Kosova’nın Nihai Statüsü Sorunu”, (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, (2007).

İlkdoğan, Gül. *ABD, AB, Rusya ve Türkiye Ekseninde Kosova’nın Bağımsızlık Süreci*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Kadriaj, Shqipran. *Kosova Sorunu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Oruç, Zülküf, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk Çerçevesinde Balkan Türklerinin Kimlik ve Yönetim Sorunları Kosova-Makedonya Örneği*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.

Sarı, İbrahim. *Kosova’nın Bağımsızlığının Uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.

Yürür, Pınar. *Geçmişten Günümüze Kosova Sorunu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.